

EGYÜTT – KÖNNYEN – HATÉKONYAN

Magyar nyelv és irodalom tankönyvek feladatainak differenciálási lehetőségei
Segédanyag sajátos nevelési igényű gyermekek integrált, inkluzív neveléséhez-oktatásához

DR. PERJÉSZINÉ FARKAS KRISZTINA, NÉMETH RITA

A kötetek szerzői:

DR. PERJÉGINÉ FARKAS KRISZTINA, NÉMETH RITA

A kiadvány az EFOP 3.1.6 -16-2017-00030 „A köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése a Miskolci Tankerületi Központnál” című projekt keretében készült.

Szakmai lektor: Csuka Veronika gyógypedagógus

Nyelvi lektor: Nagy Judit

Szerkesztőségi tagok: Lőrincz Judit a projekt szakmai vezetője és Dr. Tózsá-Rigóné Dr. Nagy Judit a Miskolci Tankerületi Központ szakmai vezetője

© A szerzők, 2021

© Miskolci Tankerületi Központ, 2021

Minden jog fenntartva.

Miskolci Tankerületi Központ, Miskolc
www.kk.gov.hu/miskolc
miskolc@kk.gov.hu

A kiadásért felel dr. László István tankerületi igazgató

ISBN 978-615-6179-01-2

EFOP-3.1.6-16-2017-00030
A köznevelés esélyteremtő
szerepének erősítése a
Miskolci Tankerületi Központnál

SZÉCHENYI 2020

Európai Unió
Európai Szociális
Alap

BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

SZAKÉRTŐI AJÁNLÁS

*„A „pedagógia apostola”, **Maria Montessori** szenvedélyesen foglalkozott a hátrányos helyzetű gyermekek minden csoportjával, a társadalmi-kulturális lemaradástól kezdve, a fejlődési eltérésekig. Életét és munkásságát arra áldozta, hogy Minden gyermeknek a legjobbat tudja adni. Követőinek is arra kell törekedniük, hogy a tanítási gyakorlatukat a legapróbb részletekig áthassa a Montessori szívügyének tekintett inkluzív szemlélet. Amint a pedagógusok a befogadás által megnyitják szívüket-lelküket a sajátos nevelési igényű gyermekeknek, Montessori elképzelése valósággá válik. Igazán reménykedünk abban, hogy ennek most jött el az ideje.”*

Dr. Prathibha Karanth

Mi, gyógypedagógusok örömmel fogadjuk, amikor sajátos nevelési igényű kisdíákjaink tanítói érdeklődnek a fejlesztő óráinkon alkalmazott módszerek iránt, és nyitottak a közös megoldásokra.

Országos szinten óriási előre lépésnek tartom, hogy az EFOP 3.1.6 “A köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése a Miskolci Tankerületnél” című pályázatban, sok más mellett, a tanítók és a gyógypedagógusok közötti együttműködés belső igénye is megfogalmazódik.

Az Együtt-könnyen-hatékonyan című kiadvány a „Montessori szívügyének tekintett” befogadó szemlélet kézzel fogható bizonyítéka, mely olyan, az általános iskolák 2. és 3. osztályában tanító pedagógusoknak készült, akik érintettek a sajátos nevelési igényű gyermekek inkluzív nevelésében.

A Miskolci Éltes Mátyás Óvoda, Általános Iskola és EGYMI utazó gyógypedagógusai, dr. Perjésiné Farkas Krisztina, és Németh Rita, az általuk összeállított szakmai anyag bevezető részében bemutatják a sajátos nevelési igényű gyermekeket, és a differenciálás módjait. Kolléganőim a kiadványban a 2. és 3. osztályos magyar, illetve matematika tankönyvek feladatainak átalakításához adnak egyszerű, gyorsan kivitelezhető megoldásokat.

Bízom abban, hogy a tanítók ennek alapján - szakmai felkészültségüknek, és kiváló pedagógiai érzéküknek is köszönhetően - kreatív ötletekkel meg tudják teremteni a személyre szabott tanulási feltételeket a sajátos nevelési igényű gyermekek számára. Ehhez kívánok mindenkinek örömteli felkészülést, és sok sikerélményt:

Csuka Veronika
gyógypedagógus

TARTALOM

BEVEZETÉS.....	9
A KIADVÁNYBAN REJLŐ ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEK.....	10
A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ TANULÓK BEMUTATÁSA RÖVIDEN	10
Diszlexia (olvasási zavar)	11
Diszgráfia (írászavar).....	12
Diszortográfia (a helyesírás zavara)	13
Diszkalkulia (számolási zavar)	13
Az iskolai készségek kevert zavara.....	14
Kevert specifikus fejlődési zavar	14
DIFFERENCIÁLÁSI LEHETŐSÉGEK	15
Néhány szóban az integrációról és az inklúzióról.....	15
Mi is az a differenciálás?.....	16
A differenciálás módjai	17
A MAGYARÓRÁKON HASZNÁLT TANKÖNYVEK SZÖVEGEINEK ÉS FELADATAINAK ÁTALAKÍTÁSI LEHETŐSÉGEI A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ GYERMEKEK SZÁMÁRA...	20
2. OSZTÁLY.....	20
Differenciálás az eszközhasználat szerint.....	20
Differenciálás a szóbeli utasítások terén	21
Differenciálás az írásbeli utasítások terén.....	21
Differenciálás a feladatok megoldására szánt idő alapján.....	23
Differenciálás a feladatok mennyisége alapján	24
Kihagyás.....	24
Rövidítés.....	26
A verstanulásról	27
Differenciálás a feladatok technikai kivitelezése szerint	27
Differenciálás gondolkodási és tudásszint alapján.....	30
Az olvasmányok átalakítása a gyermekek olvasási képességeinek megfelelően.....	30
Rövidítés.....	32
Részleges szótagolás.....	33
Munkafüzetek feladatainak differenciálása tudásszint szerint.....	34
A nyelvtani-helyesírási feladatok differenciálása tudásszint szerint	35
Differenciálás a segítségadásban	38
A feladatok kis lépésekre bontása	39
Példák és analógiák alkalmazása	40
Feladatsorok differenciálása	40

Egy nyelvtani-helyesírási feladatsor differenciált változata tanulási zavarral küzdő tanulóknak.....	41
Egy olvasási-szövegértési feladatsor differenciált változata tanulási zavarral küzdő tanulóknak.....	43
A magyarórákon használt tankönyvek szövegeinek és feladatainak átalakítási lehetőségei a sajátos nevelési igényű gyermekek számára	49
3. OSZTÁLY.....	49
Differenciálás az eszközhasználat szerint.....	49
Differenciálás a szóbeli utasítások terén	50
Differenciálás az írásbeli utasítások terén.....	51
Differenciálás a feladatok megoldására szánt időben	52
Differenciálás a feladatok mennyiségének csökkentésével	52
Kihagyás.....	53
Rövidítés.....	54
Differenciálás a feladatok technikai kivitelezése szerint	56
Differenciálás a gondolkodási szint és a tudásszint alapján	59
Rövidítés és egyszerűsítés.....	60
Részleges szótagolás.....	61
A feladatok differenciálása olvasási szint szerint.....	62
A nyelvtani-helyesírási feladatok differenciálása tudásszint szerint	65
Fogalmazással kapcsolatos feladatok differenciálása tudásszint szerint	68
Differenciálás a segítségadásban.....	70
A feladatok kis lépésekre bontása	70
Példák és analógiák alkalmazása	71
Feladatsorok differenciálása	72
Egy nyelvtani-helyesírási feladatsor differenciált változata.....	72
Egy szövegértési feladatsor differenciált változata	76
Zárszó	80
Ábrajegyzék.....	81
Felhasznált irodalom	84

HOGY MINDEN GYERMEK ELJUTHASSON „LEHETŐSÉGEI LEGJAVÁIG”

Nincs olyan köznevelési konferencia, szakmai fórum vagy pedagógus-továbbképzési alkalom, amelyen ne merülne fel a pedagógustársadalom segélykérése az egyre nehezebben tanítható gyermekek számának növekedése miatt. A fokozódó pedagógiai kihívások szubjektív megélése mellett objektív adatok is bizonyítják a napjainkban erősödő tendenciát, miszerint folyamatosan nő a sajátos nevelési igényű tanulók száma az általános iskolákban. A Központi Statisztikai Hivatal adatai (KSH, 2019/2020.) szerint közel 57 ezer diák rendelkezik SNI diagnózissal, 72 százalékuk integrált nevelésben, oktatásban részesül. Az integráltan oktatott SNI-tanulók sajátos nevelési igényének leggyakoribb oka a súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavar (69%). Tovább árnyalja a képet, hogy húsz év alatt közel négyszeresére nőtt a súlyos tanulási zavarral küzdő diákok száma.

Mindezek fényében érthető az aktív pedagógiai igény, amely a nehezen tanítható diákok személyre szabott oktatásához vár könnyen használható, megbízható, gyakorlatias módszertani segítséget. Az EFOP 3.1.6.-16-20017-00030 azonosító számú, *A köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése a Miskolci Tankerületi Központnál* elnevezésű pályázat kiemelt céljaként fogalmazódott meg az integráltan oktatott tanulók iskolai sikerességének elősegítése, így két gyakorlott kollégánkat, a Miskolci Éltes Mátyás Óvoda, Általános Iskola és EGYMI utazó szakembereit, Németh Rita gyógypedagógust és Dr. Perjésiné Farkas Krisztina tanító-logopédust kértük fel szakmai tapasztalataik összefoglalására.

Az *Együtt, könnyen, hatékonyan* című szakmai módszertani kiadványunk első kötete a magyar nyelv és irodalom órához kötötten ismerteti meg a tanítókat azokkal a differenciálási technikákkal és módszertani lehetőségekkel, amelyek révén a tanulási zavarral küzdő diákok számára sikeresebbé tehető a tanulási folyamat, ezzel együtt eredményesebbé válik az oktatási tevékenység is. A második és harmadik osztály tananyagához rendelt módszerek univerzálisak, „csak” ötletek, amelyek a nyelvi kompetenciák fejlesztését évfolyamtól és tantárgyaktól függetlenül támogatják. Nagy előnye a kötetnek, hogy az elméleti háttérből kiindulva a differenciálás lényegét láttatja, a bemutatott példák könnyen követhetőek és szabadon variálhatóak.

Elsődleges célunk az volt, hogy a kiadvány úgy nyújtson segítséget, hogy a pedagógusok

– de a tanulási zavarokkal küzdő gyerekek érdeklődő szülei is – a kurrens szakirodalmi háttér gyors áttekintésével megismerhessék a sajátos nevelési igényből fakadó nehézségeket, megértsék azok hátterét, elfogadják az érintett tanulók egyéni szükségleteit, és képessé váljanak sokrétűen megszervezni, irányítani és támogatni a gyermekek tanulási folyamatát.

Fontos azonban még egy szempontra rámutatnunk: az inkluzív szemlélet együttműködést feltételez. Ahogyan arra számos szakmai kiadvány (pl. Perlusz, 2020; Vojnitsné és Kókayné, 2008) is rávilágít, a sajátos helyzetű gyermek iskolai jelenlétét egy ember egyedül nem tudja sikerre vinni. Feltétlenül szükséges az őt tanító valamennyi pedagógus közös gondolkodása, támogatása és együttműködése. Nem elegendő a gyógypedagógus fejlesztő foglalkozásaitól várni a dicső megújulást, amint a tanító sem boldogul egyedül a gyógypedagógus integratív szemlélete és támogatása nélkül. És mindemellett legalább ennyire fontos az iskola egészét átható, a sajátos nevelési igényű gyermekekkel kapcsolatos gondolkodásmód is. Támogató iskolai légkör nélkül lehetetlen az inklúzió.

Az *Együtt – könnyen – hatékonyan* cím erre is utal. Gyakorlatias példákon keresztül bizonyítja, hogy a gyógypedagógus is lehet eredményes a tantárgyi tartalmak közvetítésében, ugyanígy a tanító is lehet kompetens gyógypedagógiai módszerek alkalmazásában, a sajátos nevelési szükségletek „kiszolgálásában”. Németh Rita és dr. Perjésiné Farkas Krisztina módszertani segédlete egyedülálló módon nem csak a differenciálás elméleti kereteit (MIT?) ismerteti néhány példán keresztül, hanem mintát nyújt (HOGYAN?). A kötet egészén át bemutatja a differenciálás minden szegmensét, majd szemlélteti is, hogy mit kell tenni a gyakorlatban, ahhoz, hogy a differenciálás sikeresen megvalósuljon. Ez a gyakorlatias szemlélet jelenti a kötet legfőbb értékét.

A Miskolci Tankerületi Központ szakmai vezetése prioritásként kezeli az iskolai sikeresség megalapozását kisiskolás korban. Oktatásirányítási törekvéseink egyik legfőbb területe a sajátos nevelési igényű és a hátrányokkal küzdő gyermekek tanulmányi eredményességének elősegítése. Különös figyelmet szánunk az utazó gyógypedagógus hálózat munkájának, és több kezdeményezéssel is azon dolgozunk, hogy az alsó tagozaton tanító kollégák minél sokrétűbb munkájának köszönhetően sikeresen indulhassanak diákjaink tanulmányaik kezdetén, hogy aztán eljuthassanak – Örkeny szavaival élve – „lehetőségeik legjaváig”.

Az EFOP 3.1.6.-16-20017-00030 azonosító számú, *A köznevelés esélyteremtő szerepének erősítése a Miskolci Tankerületi Központnál* elnevezésű pályázat keretében megvalósított tevékenységeink és az elkészült szakmai kiadványaink, közöttük az *Együtt – könnyen – hatékonyan I.-II.* című kötetek is ebbe a koncepcióba illeszkednek.

Dr. Tózsá-Rigóné Dr. Nagy Judit
szakmai vezető

EGYÜTT-KÖNNYEN-HATÉKONYAN

Magyar nyelv és irodalom tankönyvek feladatainak differenciálási lehetőségei

Segédanyag sajátos nevelési igényű gyermekek integrált, inkluzív neveléséhez-oktatásához

BEVEZETÉS

Egy olyan szakmai-módszertani kiadványt tart kezében az Olvasó, melyben a sajátos nevelési igényű gyermekek iskolai beilleszkedését segítő, a tanórákon alkalmazható gyakorlati megoldásokat gyűjtöttünk össze. Az *„Együtt-könnyen-hatékonyan”* című *módszertani segédanyag* célja, hogy kézzel fogható differenciálási megoldásokat kínáljon a pedagógusoknak a második és harmadik osztályos pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek individualizált tanításában. A segédlet első részében az anyanyelvi tárgyakra, míg a második részben a matematikára helyeztük a hangsúlyt.

Jelen modern társadalmunkban a gyermekek iskolai osztályösszetétele képességeik, motiváltságuk és egyéb szempontok szerint is nagyon heterogén. Ez a sokféleség igazi kihívást jelent az oktatási rendszer számára. A differenciálással azonban lehetőségünk van a gyermekek sajátosságaira építeni.

A kiadvány elkészítésének ötlete abból az igényből származik, melyet az integráló iskolákban dolgozó pedagógusok fogalmaztak meg a sajátos nevelési igényű tanulókkal kapcsolatos konzultációk alkalmával.

- Hogyan segítsék a diszlexiával küzdő tanulónak a magyarórán?
- Hogyan osztályozzam, ha nem hajlandó írni?

Ilyen és ehhez hasonló helyzetekkel, kérdésekkel gyakran találkozunk mindennapi munkánk során. Bízunk abban, hogy a kiadványban lévő tanácsok valós megoldást nyújtanak a sajátos nevelési igényű gyermekek tanítási folyamatában.

Az *integráltan nevelt pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók* ellátásának módja az egyéni, sérülésspecifikus fejlesztés. Ennek érdekében az utazó gyógypedagógusi hálózat a törvényben előírt órakeret terhére habilitációs és rehabilitációs foglalkozást szervez a kijelölt integráló intézményekben. Emellett az érintett gyermekeket megilletik olyan többletkezdvezmények és mentességek, melyek biztosítják számukra a differenciált oktatás körülményeit. Egy sajátos nevelési igényű gyermek esetén csak akkor beszélhetünk inkluzív nevelésről-oktatásról, ha személyre szabott, szükségleteire épített közegben tanulhat.

A sajátos nevelési igényű gyermekek köre nagyon tág. A *pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók* számaránya az általános iskolákban a legmagasabb. A pszichés fejlődési zavarok változatos képet mutatnak, számos módon érinthetik a gyermekek tanulási

sajátosságait, fejlődésmenetét és személyiségét. Mindezek miatt nem könnyű feladat segíteni a tanulásban és támogatni az atipikus fejlődésű gyermekeket.

Választásunk azért esett a második és harmadik osztályos sajátos nevelési igényű tanulókra, mert – tapasztalatink szerint – erre az életkorra az általános iskolában tanító pedagógusok már felismerik a tanulási nehézségeket, és a szakemberek diagnosztizálják a sajátos nevelési igényeket. Az érintett gyerekeknek ezeken az évfolyamokon van szükségük a legtöbb támogatásra a kultúrtechnikák eszközszintű elsajátítása során.

A KIADVÁNYBAN REJLŐ ALKALMAZÁSI LEHETŐSÉGEK

Segédletünk az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet által kidolgozott tankönyvcsalád feladataira, feladattípusaira alapozva mutat be differenciálási lehetőségeket. Szemléltetjük például, hogy egy adott szöveget hogyan tehetünk könnyebbé a tanulási nehézségekkel küzdő gyermekek számára. Olyan alternatívákat mutatunk be, amelyeket kreatívan alkalmazva bármely másik tankönyv olvasmányaira átvihetők a javaslatok, ötletek.

A felsorakoztatott lehetőségek azonban nem korlátozódnak a magyar tantárgyra. Bátorítunk minden Kedves Olvasót, hogy az itt lévő megoldásokat alkalmazza szabadon egyéb tantárgyak tanítása során is. A harmadik osztályos szövegértési feladatok differenciálási módjai beépíthetők például a természetismeret vagy a történelem tanításába is.

Az életkori határokat is kitérítjük, hiszen egy sajátos nevelési igényű tanulóknak a magasabb évfolyamokon is szüksége lehet olyan egyéni megközelítésre, mint kisiskolás korban.

A differenciálási lehetőségek összességében a sokféleséghez való alkalmazkodást is szolgálják. A könnyítési módszerek nem csupán a tanulási zavarral küzdő gyermekeknek jelenthetnek támogatást a tanulás folyamatában. A gyengébb képességű, lemaradó tanulók számára is megbízható segítséget adnak egy-egy nehezebb tananyag feldolgozásában.

A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ TANULÓK BEMUTATÁSA RÖVIDEN

A 2011. évi CXCV. köznevelési törvény értelmében „sajátos nevelési igényű gyermek, tanuló az a különleges bánásmódot igénylő gyermek, tanuló, aki a szakértői bizottság

szakértői véleménye alapján mozgásszervi, érzékszervi (látási, hallási), értelmi vagy beszéd fogyatékos, több fogyatékoság együttes előfordulása esetén halmozottan fogyatékos, autizmus spektrum zavarral vagy egyéb pszichés fejlődési zavarral (súlyos tanulási, figyelem- vagy magatartásszabályozási zavarral) küzd” (*Törvény a nemzeti köznevelésről*, 2011. Értelmező rendelkezések 25.).

A köznevelési törvényben említett egyéb pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek köre széles spektrumot ölel fel. A továbbiakban az iskolai teljesítmények zavarai, valamint a motoros funkció specifikus fejlődési rendellenességei közül a kevert specifikus fejlődési zavarral fogunk foglalkozni. Azért ezeket emeljük ki, mert az általános iskolákban ezek fordulnak elő leggyakrabban, valamint leginkább az ilyen diagnózisokkal rendelkező gyermekek igénylik a differenciált megsegítést.

Az iskolai teljesítmény zavarával küzdő gyermekek közös jellemzője, hogy „az érintett iskolai készségeik elmaradnak az életkor szerint elvárthoz képest, és jelentős hatással vannak az iskolai és foglalkozásbeli teljesítményre vagy a mindennapi tevékenységekre. (...) A tanulási nehézségek az iskolaévek alatt kezdődnek, de nem feltétlenül válnak teljesen nyilvánvalóvá, amíg az érintett iskolai készségekkel kapcsolatos követelmények meg nem haladják a személy korlátozott teljesítőképességét” (*DSM-5*, 2016. 99–100. o.).

Diszlexia (olvasási zavar)

„A diszlexia sok okú, sokféle tünetben megnyilvánuló fejlődési zavar” (*Csépe*, 2000. 267. o.). Hátterében „gyakran a nyelvi feldolgozásban és az általános szenzoros funkciókban lényeges szerepű agyi területek szerkezeti és/vagy működési eltérései állnak. A diszlexia egyes családokban gyakrabban fordul elő, feltehetően az olvasáshoz fontos részképességek eltérő fejlődését meghatározó genetikai okok miatt” (*Csépe*, 2000. 267. o.). A diszlexia „Viszonyfogalom, amely szerint az olvasásban, írásban elért eredmény lényegesen elmarad a gyermek adottságai, illetve a tanításra és gyakorlásra szánt idő által elvárható szinttől” (*Csákvári és Süvegesné*, 2007. 8. o.). Gyakran beszéd- és nyelvfejlődési zavar előzi meg, iskoláskorban pedig emocionális és viselkedési zavarok is társulhatnak hozzá (*Csákvári és Süvegesné*, 2007). Diszlexia esetében „a fonológiai képesség kialakulásában zavarok vannak” (*Csákvári és Süvegesné*, 2007. 8. o.). A diszlexia fokozottan kihat az iskolai teljesítményre és az olvasást igénylő mindennapi tevékenységekre (*Csákvári és Süvegesné*, 2007). Az olvasási zavarral küzdő tanulók olvasásában az alábbi jellemzők figyelhetők meg: a betű-hang megfeleltetés terén

nehézségek vannak, „elmaradás a tanuló osztályfoka alapján elvárt olvasási sebességtől, technikától; eltérés az olvasandó anyag tartalmától; elégtelenség az olvasott anyag megértésében” (Csákvári, Darvasi és Demeter, 2008. 5. o.). Gyakran megfigyelhető a tanulóknál a helyesírási hibák jellegzetes mintázata (nehezen differenciálja a gyermek a beszédhangokat, a hanghosszúságot, betűket cserél fel stb.), az olvasás kerülése, valamint az alulteljesítés mind az írásra, mind az olvasásra támaszkodó tantárgyaknál (Csépe, 2000).

Diszlexiával, olvasási zavarral küzdő tanulók esetében speciális olvasástanítási módszerre, az olvasást megalapozó nyelvi és kognitív funkciók fejlesztésére, egyéni differenciálásra, valamint gyógypedagógiai, logopédiai megsegítésre lehet szükség (Csákvári és Süvegesné, 2007). Ezért a minél korábbi felismerés és diagnosztizálás a gyermek érdekét szolgálja (Csákvári és Süvegesné, 2007). „A diszlexia nem betegség. (...) nem tűnik el, hanem megfelelő kompenzációs stratégiák alakulnak ki az olvasásban és bizonyos mértékig a helyesírásban. A helyesírás hibái felnőttkorban is megmaradnak” (Csépe, 2000. 267. o.).

Diszgráfia (írászavar)

A diszgráfiával küzdő tanuló számára az írás kivitelezése megterhelő lehet, így külalakja nehezen olvasható (Csákvári és Süvegesné, 2007). „Ha ez oly mértékű, hogy kihat az iskolai teljesítményre, és jelentős hátrányt okoz az íráskészséget igénylő mindennapi tevékenységekben is, indokolt a diagnózis” (Csákvári és Süvegesné, 2007. 8. o.). A diszgráfia gyakran társul olvasási, helyesírási nehézséggel (Csákvári és Süvegesné, 2007). A tanulók írása elmarad az osztályfok alapján elvárt írástechnikai színvonalától és tempótól (Csákvári, Darvasi és Demeter, 2008).

A tanulók nehézségei az alábbi típusok szerint csoportosíthatók:

- a mozgástervezés nehézségei (a mozdulatsor elvégzése nehézséget jelent),
 - a helytelen ceruzafogás,
 - a térbeli elhelyezés nehezítettsége (nehéz a papíron elrendezni az írást),
 - a folyamatosság nehezítettsége (gyorsabb tempó esetén szétesik az írás),
 - a vizuális észlelés gyengébb működése (nehéz a betűk alakjának felismerése)
- (Csákvári és Süvegesné, 2007).

A diszgráfiával küzdő tanuló, „ha ideje van rá, képes többé-kevésbé olvashatóan írni” (Csákvári és Süvegesné, 2007. 9. o.). Később azonban a folyamatos jegyzetelés már nehezíti

az írás kivitelezését (Csákvári és Süvegesné, 2007). Fontos a korai időszakban elkezdett fejlesztés, valamint a differenciált feladatadás (Csákvári és Süvegesné, 2007).

Diszortográfia (a helyesírás zavara)

A diszortográfiával küzdő tanulók helyesírása jellemzően hibás, sok tévesztést tartalmaz; a diszortográfia gyakran jár együtt olvasási zavarral is (Csákvári és Süvegesné, 2007). A tanulók írásában a következő hibatípusok figyelhetők meg: betűtévesztés, betűbetoldás, betűkihagyás, betűsorrend-csere stb. (Csákvári és Süvegesné, 2007). Akárcsak a diszlexia esetében, a diszortográfia korai felismerése is kiemelt jelentőséggel bír a gyermek egyéni fejlődése szempontjából. A tanítási-tanulási folyamatokban differenciált feladatokra, megsegítésre, valamint indokolt esetben a helyesírás értékelése és minősítése alóli mentesítésre is szükség lehet.

Diszkalkulia (számolási zavar)

„A diszkalkulia az általános intelligenciaszintet nem érintő, a matematikai teljesítményben bekövetkező zavar, melynek oka a neurológiai struktúrát, ill. funkciót érintő eltérés, örökletes és/vagy szerzett sérülés eredményeként. A diszkalkulia megjelenési formáját, méretét, kiterjedését a környezet nagymértékben befolyásolja, de nem képez oksági tényezőt (pl. családi szokások, fejlesztési módszerek)” (F. Gönczi, 2007. idézi: Farkasné, 2008. 211. o.).

A számolási zavar a következő területeken jelentkezhet: műveleti funkciók; szóbeli matematikai kifejezőképesség; konkrét műveletek (nem képes eszközökkel műveletet végezni); absztrakt szimbolizáció; matematikai jelek, kifejezések, szabályok megértése; számok sorrendiségének megjegyzése; számkép-számjegy egyeztetése és felismerése stb. (Csákvári és Süvegesné, 2007).

Iskoláskorban a számolási zavar jellegzetes tünete, ha a gyermek többször visszatérő, azonos jellegű számolási hibákat vét az alábbi területeken:

- tízes átlépés,
- a maradék megtartása,
- az irányok figyelembevétele műveletvégzéskor,
- a szorzó- és bennfoglalótábla rögzítése,
- jelek, szimbólumok használata (matematika, kémia, fizika tantárgyak esetén),
- soralkotások,

- az idő, a hosszúság, az űrtartalom, a tömeg mértékegységeinek ismerete, átváltása (Csákvári és Süvegesné, 2007).

A tanulóknak az iskolában és a mindennapokban is hasznos segítség lehet a számológép. A szakértői véleményekben is rendszeresen szerepel ez a javaslat.

A gyerekek jó kompenzálóképessége gyakran megnehezíti a korai diagnosztizálást (Csákvári és Süvegesné, 2007). Fontos azonban a diszkalkulia korai megállapítása a szakszerű fejlesztés minél korábbi megkezdése céljából. A tanítási-tanulási folyamatokban differenciált feladatokra, megsegítésre, valamint indokolt esetben a matematika tantárgy értékelése és minősítése alóli mentesítésre is szükség lehet. Ez továbbá kiegészülhet minden tantárgy számolási feladatai alól való értékelés és minősítés alóli mentesítéssel is.

Az iskolai készségek kevert zavara

Az iskolai készségek kevert zavarával küzdő tanulóknak az aritmetikai, az olvasási és a helyesírási készségei is érintettek (Csákvári és Süvegesné, 2007). Nehézségük, zavaruk nem magyarázható értelmi elmaradással vagy nem megfelelő iskoláztatással (Csákvári, Darvasi és Demeter, 2008).

Kevert specifikus fejlődési zavar

A kevert specifikus fejlődési zavar a motoros funkció specifikus fejlődési rendellenességeihez tartozik (Csákvári és Süvegesné, 2007). Kritériuma, hogy „a beszéd, a nyelv, az iskolai készségek, motoros funkciók kombinált fejlődési zavarából legalább kettő vagy több észlelhető, de egyik tünet sem annyira kifejezett, hogy elsődleges diagnózisként alkalmazható volna. Nagy átfedés észlelhető a fenti fejlődési zavarok között és nemritkán a kognitív funkciók általános károsodásával is társul” (Csákvári és Süvegesné, 2007. 11. o.). A zavar nem magyarázható értelmi elmaradással vagy elégtelen iskoláztatással (Csákvári, Darvasi és Demeter, 2008). „A motoros koordinációt igénylő mindennapos feladatokban a személy teljesítménye lényegesen alatta marad a biológiai kora és mért intelligenciája alapján elvárható szintnek. A finom- és nagymozgások fejlődése késik (...). Korlátozott lehet a rajzolási készség és a grafomotorika is” (Csákvári és Süvegesné, 2007. 10. o.).

Ha van esetleg olyan gyermek a tanítványaink között, akire a fentebb megjelölt szempontok, tünetek jellemzőek és még nem állapítottak meg nála sajátos nevelési igényt,

érdeemes kérnünk a gyermek szakértői vizsgálatát a területileg illetékes pedagógiai szakszolgálattól.

Miután egy gyermek hivatalos szakértői véleményben meghatározott diagnózissal rendelkezik, a köznevelési törvény heti órakeretben meghatározott egészségügyi és pedagógiai célú habilitációs és rehabilitációs célú fejlesztő foglalkozást ír elő számára, melyet gyógypedagógus végzettségű szakember tarthat. Sajátos nevelési igényű gyermekek fejlesztő foglalkozását fejlesztőpedagógus végzettségű szakember nem láthatja el.

DIFFERENCIÁLÁSI LEHETŐSÉGEK

Néhány szóban az integrációról és az inklúzióról

A sajátos nevelési igényű tanulók számára 1993 óta van törvényi lehetőség arra, hogy a többi gyermekkel, tanulóval együtt, integráltan vegyenek részt a közoktatás, köznevelés rendszerében (Csákvári és Süvegesné, 2007). „Az integráció, mint pedagógiai feladat azt jelenti, hogy megkísérli az akadályozott és nem akadályozott gyermekek tanulását és életét egyaránt, didaktikai és módszertani eszközökkel professzionális módon felügyelni, védelmezni, segíteni” (Bundschuh, Heimlich és Krawitz, 1999, idézi: Papp, 2002. 162. o.). A „hangsúly nem a puszta együttléten, hanem az együttes tevékenykedésen, a közös játékon, a közös tanuláson, a kölcsönös kommunikáción van. A fogadó és a beilleszkedő fél számára ez alkalmazkodást tesz szükségessé, s egyaránt jelent adást és kapást” (Evans, Labon és McGovern, 1996, idézi: Csányi, 2000. 379. o.). „Integráció esetén az a cél, hogy minél több gyermek tanuljon a többségi általános iskolában” (Papp, 2002. 163. o.). Az inklúzió esetén pedig az a cél, hogy „szinte valamennyi gyermek a lakóhelyéhez közel lévő iskolában tanulhasson” (Papp, 2002. 163. o.).

Kőpatakiné munkája (2011) alapján az inkluzív pedagógia a tipikus és atipikus fejlődésű gyermekek nevelési eszményeit egyenértékűként fogadja el. Az inklúzió nem csupán a tipikus és atipikus fejlődésű gyermekek közös tanulását jelenti, hanem az adott iskolai közösségbe való teljes befogadását, optimális fejlesztését. Az inkluzív iskola fő jellemzője, hogy alkalmazkodni tud a gyermekek különböző nevelési-oktatási igényeihez; az iskola vezetése és a teljes tantestület is azonosul az integráció gondolatával. Biztosítottak a gyermekek igényeihez való alkalmazkodáshoz szükséges különféle tárgyi

és személyi feltételek, tanítási programok, specifikus tantervek; valamint a pedagógusok egyéni differenciálást alkalmaznak a tanítási-tanulási folyamatokban (*Kőpatakiné, 2011*).

Az inkluzív intézményben dolgozó „pedagógus minden gyermekben a speciálisat, a rá jellemző egyedi sajátosságokat keresi, és látja meg. Természetesnek veszi, hogy a legtöbb gyermeknek valamikor, valamilyen témában tartósan vagy csak rövidebb ideig tanulási nehézségei támadnak, vagyis a tanulási nehézségeket a tanulási folyamat természetes velejárójaként kezeli, s nem feltétlenül a gyermekben keresi a hátráltató okokat. Az egyéniesített segítséget minden gyermeknek meg kell adni, illetve minden gyermeket képességei szerint kell terhelni” (*Csányi, 2000. 388. o.*).

Mi is az a differenciálás?

M. Nádasdi Mária szerint a differenciálás lényege „az egyéni sajátosságok figyelembevételével történő fejlesztés, illetve olyan pedagógiai körülmények, feltételek megteremtése, amelyek lehetővé teszik az egyén önvezérelt fejlesztését” (*M. Nádasdi, 2006. 4. o.*).

A differenciálás egy olyan folyamat, „amelynek eredményeképpen a tanítást az egyes tanulók egyéni szükségleteihez igazítjuk” (*Papp, 2006. 14. o.*). Egy osztálytermen belül a tanulók számos szempontból különbözhetnek egymástól: különbözhet előzetes tudásuk, képességeik, érdeklődésük, késztetésük, motivációjuk, tanulási céljuk, tempójuk, társas kapcsolataik, aktuális fizikai és pszichés állapotuk stb. (*Gaál, 2000*). A differenciálás különböző módjainak alkalmazására csak a tanulók egyéni sajátosságainak ismeretében kerülhet sor (*Gaál, 2000*).

A differenciált tanulásirányítás nem csupán arra alkalmas, hogy a pszichés fejlődési zavart mutató tanulók eredeti tanulócsoportjukban fejlődhessenek, hanem arra is, hogy az osztályban esetlegesen felmerülő tanulási problémákat csökkentjük (*Gaál, 2000*), alkalmazkodjunk nem csupán a sajátos nevelési igényű gyermekek, hanem minden tanuló egyéni tanulási sajátosságaihoz.

Az egyénekhez való igazodással láthatja meg „a pedagógus igazán az egyes gyermekek erősségeit és gyenge pontjait, ki miben kiemelkedő vagy akár tehetséges, illetve ki, mely szempontból marad el az átlagtól, kinek milyen a tanulási stílusa, hogyan lehet adott képességeit a legjobban kamatoztatni, alakítani” (*Csányi, 2000. 392. o.*).

Heacox munkája (2006) alapján a differenciált tanítás során feltárjuk a diákok közötti különbözőségeket, majd egyéni motivációjukra alapozva tesszük vonzóvá

számukra a tanulást, és a képességeikhez mértén értékelünk. Érdemes figyelembe venni, hogy nem minden diáknak szükséges ugyanazt a feladatot ugyanolyan módon vagy ugyanolyan szinten elvégeznie. Kiemelt jelentőségű elismerni minden diák munkájának fontosságát és értékes voltát (Heacox, 2006).

A továbbiakban bemutatjuk a differenciálás különböző módjait, formáit, melyekkel a tanulási zavarral küzdő gyermekek egyéni sajátosságaihoz jobban tudunk igazodni.

A differenciálás módjai

Differenciálás a segítségadásban: Egy pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulónak általában több segítségre van szüksége, mint tipikusan fejlődő társainak. *Segítséget jelenthet számukra:*

- a feladat megismétlése egyszerűbb nyelvi megfogalmazásban,
- a feladat kis lépésekre bontása (minden lépés után a végrehajtás ellenőrzése),
- példa bemutatása,
- analógiák használata,
- mintaadás (Gaál, 2000).

Differenciálás a feladatok szintjén: Differenciálhatunk a *feladatok mennyisége* terén is. Egy lassabb tempóban haladó, pszichés fejlődési zavarral küzdő tanuló ugyanannyi idő alatt kevesebb információ feldolgozására, kevesebb feladat elvégzésére képes, mint társai (Gaál, 2000). Ezt figyelembe kell venni a tanítási órán, a házi feladatok kiadásakor vagy akár írásbeli számonkérések alkalmával, és eszerint differenciálni. Egy dolgozat megírásakor kérhetjük a tanulótól, hogy bizonyos feladatokat hagyjon ki. A legoptimálisabb az lenne, ha már eleve másik, kevesebb feladatot tartalmazó dolgozatot kapna, mint társai. A diszlexiás gyermekeknek nagy segítséget jelenthet egy szövegértési feladat végzése során, ha rövidebb szöveget kell értelmezniük. Az ő esetükben például a hosszabb szavak, kifejezések, szövegrészek elválasztva történő lejegyzésével tudunk alkalmazkodni gyenge olvasási technikájukhoz.

Differenciálhatunk a *feladatok technikai kivitelezése* alapján is. Például egy diszgrafiás gyermek számára az összekötést, egyeztetést, aláhúzást, színezést stb. igénylő feladattípusok sokkal célravezetőbbek, mint a hosszas válaszadást igénylő feladatlapok (Gaál, 2000). Egyes tanulóknak komoly gondot okoz az írásbeli instrukciók, feladatok értelmezése, ezért az ő esetükben a szóbeli számonkérést kell előtérbe helyezni.

A feladatok összeállításánál differenciálhatunk aszerint is, hogy a gyermeknek melyik intelligenciaterülete fejlettebb. A *Howard Gardner-féle intelligenciaterületek* a következők: verbális, vizuális, matematikai/logikai, gyakorlati, zenei, testi/kinesztéziás, intraperszonális, interperszonális intelligencia (Kereszty és Lányi, 2017). Például egy mese feldolgozásakor az a hiperaktív tanuló, akinek a gyakorlati intelligenciája erős, készítsen tervet arra vonatkozóan, hogyan is lehetne előadni a mesét színpadi keretek között. Az a diszlexiával küzdő gyermek, akinek viszont a matematikai/logikai intelligenciája erős, szedje időrendbe a mese eseményeit és magyarázza meg a főbb összefüggéseket.

Differenciálhatunk a feladatok megoldására szánt *idő* szerint is. Egyes feladatok megoldására, egy-egy vers vagy szabály megtanulására adhatunk a sajátos nevelési igényű tanulóknak több időt.

A tanulók egyéni sajátosságaihoz a különféle módon megfogalmazott *utasításokkal* is tudunk alkalmazkodni (Gaál, 2000). A diszlexiásoknak például nagy segítséget jelenthet a feladatok egyszerűbb megfogalmazása.

Differenciálhatunk a tanulók között a *gondolkodási szintjük* szerint is. A differenciálás alapját *Benjamin S. Bloom* gondolkodási szintjei is adhatják, melyek a következők: tudás, megértés, alkalmazás, elemzés, értékelés és szintézis (Kereszty és Lányi, 2017). A *tudás* a gondolkodás legkevésbé összetett fajtája, amikor a tanulóknak megtanult információkat kell felidézniük. A *megértés* szintjén a tanulók magyaráznak, összefoglalnak, leírnak, vagy újra elmondanak valamit. Az *alkalmazás* szintjén a tanulók készíteneek valamit arról, amit előzőleg tanultak. Az *elemzés* szintjén részekre bontunk egy gondolatot és azt vizsgáljuk meg kritikusan. Az *értékelés* szintjén valamilyen kritériumok alapján meghatározzuk valaminek az értékét. A *szintézis* azt jelenti, hogy új vagy más módon állítunk össze valamit (Heacox, 2006).

Differenciálás az eszközhasználat szintjén: A pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók nagy részének szüksége lehet különféle segédeszközökre a tanulási folyamatokban, a számonkérésekkor. Egy diszkalkuliás gyermeknek a matematika tantárgy tanulása során nem csupán az első két évfolyamon lehet szüksége számolólapokra, korongokra, hanem még a felső tagozatban is használhat számológépet. Az írás terén nehézséggel küzdő tanulóknak pedig a számítógép, a tablet lehet hasznos segédeszköz. Fontos, hogy a megfelelő segédeszköz megválasztásakor egyeztessünk magával a gyermekkel, a fejlesztését végző gyógypedagógussal, valamint a szülőkkal.

Differenciálás a szociális keretek szintjén: A gyermekek egy része szívesen tanul egyedül, míg mások hatékonyabbak, ha párban vagy kiscsoportban tudnak tanulni (Gaál, 2000). A sajátos nevelési igényű tanulóknak segítség lehet, ha párban vagy kiscsoportban tanulnak (Gaál, 2000). A másik tanuló jó ösztönzést jelenthet, hiszen a gyerekek gondolkodásmódja közelebb áll egymáshoz, mint a felnőtteké; ráadásul a páros vagy kiscsoportos munka oldhatja a sajátos nevelési igényű gyermek esetleges elszigetelődését (Gaál, 2000).

Differenciálás a célok szintjén: Mivel a pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulók fejlődési tempója eltérő a társaikétól, ezért nehéz lenne azonos célokat kitűzni minden egyes tanuló számára (Gaál, 2000). A sajátos nevelési igényű tanulók esetében érdemes mérlegelni, mi az a szilárd és biztos tudás az adott tantárgyon, témakörön belül, amit el kell érünk, és amire építhetünk (Gaál, 2000).

Differenciálás az értékelésben: Ha a tanulásszervezés során igyekszünk a pszichés fejlődési zavarral küzdő tanuló sajátosságaihoz alkalmazkodni, érdemes lenne a tanulót önmagához mérni a fejlődésében (Gaál, 2000). Ennek megjelenítésére az egyik legalkalmasabb formának a leíró szöveges értékelés tűnik (Gaál, 2000).

Azt, hogy egy tanulási zavarral küzdő gyermeknek, tanulónak milyen mértékben, mely tantárgyból vagy területeken van szüksége differenciálásra, csak a gyermek alapos ismeretében tudjuk megállapítani. Érdemes konzultálni és együttműködni a gyermek fejlesztését végző gyógypedagógussal. Határozzuk meg közösen, melyek a differenciált tanulás legoptimálisabb formái.

A tanulási zavarral küzdő gyermeket tanító pedagógusok és a gyógypedagógusok egy közös konzultáció keretein belül beszéljék meg diákjaik ügyét a következő szempontok mentén:

- Mik is a gyermek erősségei, képességei, hiányosságai és tanításának/tanulásának gondjai?
- Hogyan érzékeljük diákunk tanulási preferenciáit?
- Mik azok a tényezők, melyek a gyermek számára szükségesek: tanulásának irányításával, viselkedésének kezelésével, osztálytermi elhelyezkedésével stb. kapcsolatban (Heacox, 2006)?

A közös gondolkodás és a korábban bemutatott differenciálási eljárások ismerete segítségünkre lesz olyan egyénre szabott tanulási tevékenységek megtervezésében, melyek során a sajátos nevelési igényű gyermekek kiteljesedhetnek (Heacox, 2006).

Kiadványunk következő részében az eddig felsorolt differenciálási lehetőségek mentén mutatjuk be a második és harmadik osztályos magyar tankönyvek egyes feladatainak gyakorlati szempontú feldolgozási változatait a teljesség igénye nélkül. Az általunk ajánlott differenciálási megoldások az Eszterházy Károly Egyetem Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet tankönyvcsaládjának egyes tankönyveiben található szövegekre épülnek. Bízunk benne, hogy a következő példák és ötletek segítenek hatékonyabbá tenni a sajátos nevelési igényű tanulók tanítását.

A MAGYARÓRÁKON HASZNÁLT TANKÖNYVEK SZÖVEGEINEK ÉS FELADATAINAK ÁTALAKÍTÁSI LEHETŐSÉGEI A SAJÁTOS NEVELÉSI IGÉNYŰ GYERMEKEK SZÁMÁRA

2. OSZTÁLY

Differenciálás az eszközhasználat szerint

A magyar nyelvtan és helyesírás tanulásakor a betűtanulás fázisában számos *szemléltető eszköz* segíti a tanulókat a *tanteremben*. A tanulási zavarral küzdő tanulóknak ezekre a segédanyagokra hosszabb ideig is szükségük lehet. Ha a tanteremben már nem szeretnénk őket a falra helyezni, a sajátos nevelési igényű tanuló kapja meg ezeket olyan méretben, mely elfér a tolltartójában, padjában. Például a magyar ábécét mutató táblácska a betűrendbe sorolás elsajátításakor, vagy a mondatfajtákat felsoroló kis szemléltető eszköz, jegyzet is nagy segítséget jelenthet számukra.

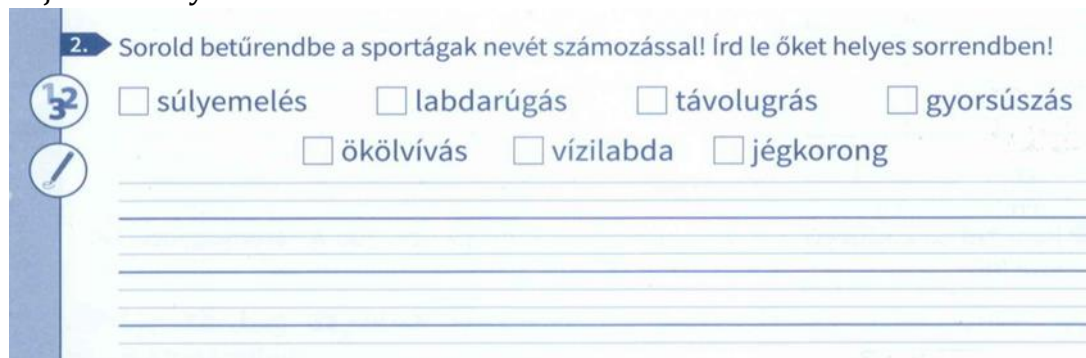
Nézzünk egy példát arra, milyen feladatnál használhatja a sajátos nevelési igényű tanuló az ábécét mint segédeszközt. A második osztályosoknak szóló Írás munkafüzet tartalmazza az alábbi feladatot:

A feladat betűrendbe sorolást vár el a tanulóktól. Ha a második osztályos gyermekeknek ez gondot okoz, adjunk nekik segédeszközként egy ábécét, melynek segítségével könnyebben meg tudják oldani az adott feladatot.

Egyes nyelvtani, helyesírási feladatok elvégzéséhez hasznos segédeszköz lehet a tanulók *tankönyve* – akár füzetbe, akár munkafüzetbe dolgozunk. Miután már biztonságosan eligazodnak a tankönyv lapjain, a sajátos nevelési igényű gyermekeknek engedjük meg, hogy óra alatt is belenézhessenek.

Ugyancsak hasznos segédeszköz lehet a sajátos nevelési igényű tanulóknak a *tablet* vagy a *laptop*. Egyes feladatokat, feladatrészeket ilyen digitális eszközön is megoldhatnak. Valószínűleg sokkal elégedettebbek lesznek, ha ezt a munkaformát választjuk számukra.

Az írászavarral küzdő tanulóknak hasznos segítség lehet, hogy nem folyóírással kell megoldaniuk egy feladatot a füzetben, hanem a tableten különböző lehetőségek közül választják ki a helyes választ.

1. ábra: Betűrendbe sorolás

Akár a *Youtube* vonzerejét is kihasználhatjuk a tanulás során. Több olyan tanítványunk is volt, aki a Youtube-on keresztül tanult verseket. Biztassuk a gyerekeket, próbálják ki!

Ugyancsak jó segédeszköznek minősülhetnek a *hangoskönyvek*. Ha egy soron következő olvasmány vagy kötelező olvasmány ilyen formában is elérhető, a tanulási zavarral küzdő gyermekek ezeket is használhatják.

Differenciálás a szóbeli utasítások terén

A tanítási órákon számtalan utasítást kap a gyermek a pedagógustól. Egyes tanulási zavarral küzdő tanulóknak ezek követése nehézséget okoz. Előfordulhat, hogy figyelmük megtartásának nehezítettsége, gyengébb memóriájuk vagy gyengébb szintű beszédértésük miatt nem, vagy csak részlegesen követik az osztálynak szóló utasításokat.

Ezen úgy segíthetünk, ha a figyelemzavaros gyermeknek megismételjük még egyszer a szóban forgó felszólítást. Az is elképzelhető, hogy szükséges egyszerűbb nyelvi megfogalmazással élnünk. Egyes tanulóknak segítség lehet, ha rövid mondatokat használunk.

Differenciálás az írásbeli utasítások terén

A tankönyvekben található feladatok utasításai olykor nehezen értelmezhetők egy tanulási zavarral küzdő kisiskolás számára. Gyakran hosszúak, összetett mondatokat és bonyolult nyelvtani szerkezeteket tartalmaznak. Érdemes azokat leegyszerűsíteni, és lerövidíteni.

Szóban is elmondhatjuk nekik röviden és lényegre törően a feladatot, azt akár kis lépésekre bontva, miközben az osztály nagy része segítség nélkül dolgozik.

Megtehetjük ugyanezt írásban is, ha azt szeretnénk, hogy a tanuló önállóan végezze el a feladatot. Nézzünk erre egy példát!

A második osztályos Nyelvtan-helyesírás munkafüzetben található az alábbi feladat:

1. Mi az ellentéte? Válaszd ki a szóoszlopokból a vastag betűs szavakkal ellentétes jelentésű szavakat! Húzd alá!

beszélsz	tologatsz	indulsz	zársz	eligazodsz
mondogatsz	hasogatsz	szaladsz	vetsz	ellépkedsz
halogatsz	rángatsz	maradsz	nyitsz	elképedsz
hallgatsz	tapogatsz	ijedsz	ütsz	elcsüggedsz
bólingatsz	húzogatsz	futsz	fedsz	eltévedsz

2. ábra: Ellentétek keresése

Az instrukciót rövidebben, tömörebben is megfogalmazhatjuk, úgy, hogy az tartalmazza a feladatmegoldás lépéseit, egymás alá írva:

Olvasd el a vastag betűs szót!

Mi az ellentéte?

Húzd alá!

beszélsz	tologatsz	indulsz	zársz	eligazodsz
mondogatsz	hasogatsz	szaladsz	vetsz	ellépkedsz
halogatsz	rángatsz	maradsz	nyitsz	elképedsz
hallgatsz	tapogatsz	ijedsz	ütsz	elcsüggedsz
bólingatsz	húzogatsz	futsz	fedsz	eltévedsz

A tanulónak vélhetően elegendő ennyi instrukció, hiszen korábban is találkozhatott már hasonló elrendezésű feladattal, szóoszloppal. Fogja tudni, hol kell a vastag betűs szavak ellentétét keresni.

Az instrukciókat nem csupán a könnyebb érthetőség kedvéért érdemes átírunk, lerövidítenünk. Vannak olyan nehezen olvasó, gyenge nyelvi képességekkel rendelkező gyerekek, akiknek már a hosszabb mondatokból álló utasítások láttán is elmegy a kedvük a feladatmegoldástól. Feladják már a feladatba való belekezdés előtt, mert túl hosszúnak érzik a feladatleírást. A második osztályos Írás munkafüzetben található az alábbi példa:

2. Olvasd el figyelmesen az állatneveket! Melyik kétlábú és melyik négylábú állat? Írd le őket a megfelelő oszlopba! Melyik állat nem írható egyik oszlopba sem? Rajzold le!

prérikutya vadmacska kecskebéka japánkakas
gyöngytyúk vadliba éticsiga szarvasmarha füstifecske

kétlábúak négylábúak

3. ábra: Állatnevek csoportosítása

A fenti feladat instrukcióját lerövidíthetjük a következőképpen is:

Olvasd el az állatneveket!

Válogasd szét!

Melyik a kakukktojás? Rajzold le!

prérikutya vadmacska kecskebéka japánkakas
gyöngytyúk vadliba éticsiga szarvasmarha füstifecske

kétlábúak négylábúak

A rövid, lényegre törő instrukció jobban értelmezhető egy tanulási zavarral küzdő kisdíáknak. A feladatmegoldás lépéseit itt is érzékeltettük a felszólítások egymás alá írásával. A válaszadás módja – vagyis az, hogy a tanuló leírja a megfelelő oszlopba a szavakat – egyértelmű számára, hiszen a „kétlábúak” és „négylábúak” kifejezések alatt a vonalakat meghagytuk.

Differenciálás a feladatok megoldására szánt idő alapján

Feladatmegoldási tempójukban, munkatempójukban a pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermekek nagyon különbözhetnek átlagosan fejlődő társaiktól. Egy másik szempontból: ugyanannyi idő alatt kevesebb információ feldolgozására képesek.

A *feladatok mennyiségének csökkentése* mellett, biztosítsunk *hosszabb időt* is a tanulóknak egy-egy tevékenység elvégzésére. Lehet az vers megtanulása, órai, házi feladat vagy dolgozatírás.

Ha egy *vers megtanulását* kérjük az osztálytól, a sajátos nevelési igényű tanulónak adhatunk valamennyivel *hosszabb időt*, és néhány nappal később kérdezzük ki. Nyilván az időhosszabbítás függ a vers hosszától is.

Előfordulhat, hogy egy tanulási zavarral küzdő tanuló nem tudja befejezni a *tanítási órán* a feladatát. Ilyenkor – ha van rá lehetőség – a következő órán vagy akár a napköziben is folytathatja. A nagyobb volumenű *házi feladatok*, projektek megvalósítására is adhatunk *hosszabb időt*. A *dolgozatok, felmérések* írásánál szervezzük meg, hogy a szünetben, a következő órán, vagy a napköziben fejezhesse be munkáját. Jár neki ez a lehetőség, hogy ne azért kapjon rosszabb osztályzatot, mert nem volt ideje válaszolni minden kérdésre.

Differenciálás a feladatok mennyisége alapján

Sokszor célravezető, ha bizonyos *feladatok vagy feladatrészek megoldásától eltekintünk* a munkafüzetben és a tankönyvben, vagy pedig *lerövidítjük* azokat a sajátos nevelési igényű gyermekek számára. Ugyanezt tehetjük a házi feladatok, a dolgozatok és a számonkérés terén is. Ha tudjuk egy diákunkról, hogy lassú az információfeldolgozása, adjunk számára kevesebb házi feladatot. Ebben az esetben igaz az a mondás, hogy a kevesebb néha több. Nagyobb eséllyel kezd neki a tanulásnak, ha tudja, hogy belátható időn belül végez vele. A feladatok átláthatatlan mennyisége frusztrációt kelt a gyermekben, ezért hanyagolja a tanulást.

Arra is van tapasztalatunk, hogy nemegyszer a szülők oldják meg gyermekük helyett a feladatokat – az együttérzés jegyében.

Kihagyás

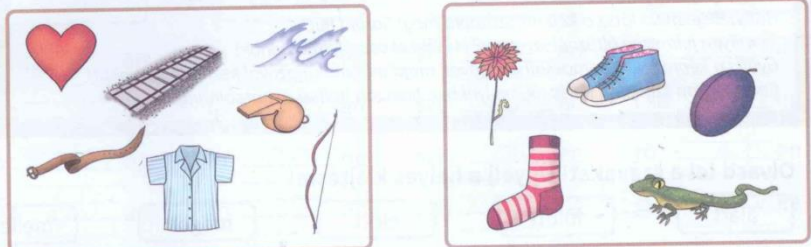
A második osztályosoknak szóló Nyelvtan-helyesírás tankönyvben található feladat az i-í differenciálását, helyesírását erősíti.

4. Nézd meg a keretekben lévő képeket! Mondd ki a nevüket!

a) Melyik szóban rövid az i hang? Karikázd be kékkel!

b) Melyikben hosszú az í hang? Karikázd be pirossal!

c) Keretenként nézd meg a képeket újra! Melyik nem illik a többi közé? Írd le!

4. ábra: Az i-í megkülönböztetése

A feladat négy részfeladatból áll. Egy lassabb tempójú gyermeknek elég, ha csak egy részét oldja meg. Kihagyhatjuk például a d) pontot, mely a szavak füzetbe való leírását

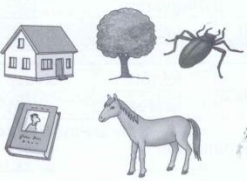
kéri. Ezáltal, mire a sajátos nevelési igényű gyermek végez az ő részével, a többiek is vélhetően elkészülnek a feladat egészével.

A második osztályos Nyelvtan-helyesírás munkafüzetben található a következő oldal, mely az összetett szavak gyakorlására irányuló feladatokat tartalmaz.

TÖBB SZÓBÓL EGY SZÓ

1. Alkoss összetett szavakat! Kösd össze a szavakat és a képeket!
a) Mondd ki a szavakat! Írd is le őket!

gesztenye...
hinta...
sor...
katica...
szakács...

2. Magyarázd el az összetett szavak jelentését!
a) Alkoss szóláncot belőlük nyilakkal! Kezdd a képen is látható szóval!
b) Írd le a láncot alkotó szavakat egymás után a füzetedbe!

ágybetét betétkönyv
könyvjelző hintaágy
körhinta jelzőlámpa
lámpatest testnevelés

3. Melyik szó alkot a sorban minden szóval összetett szót? Készíts rajzot róla!
a) Írj le soronként két összetett szót!

dobó... ...játék építő...
fa... ...tető lakó...
...tető tű... ...csúcs

20

5. ábra: Összetett szavak gyakorlása

A tanulási zavarral küzdő gyermekeknek a harmadik feladatot akár ki is hagyhatjuk, mert ez igényli az összes közül a legmagasabb szintű gondolkodást.

A következő példánk a második osztályos Olvasás munkafüzet I. kötetéből való.

A görbe nyírfa

1. Figyeld meg a képet! Milyen a nyírfa? Egészítsd ki a mondatokat!

A nyírfa törzse vékony kérgű,
 _____ színű.

Ága hosszú, lecsüngő.
 Levele _____ formájú.

Gyógynövényként is használják,
 leveléből teát főznek.

2. Kik a mese szereplői? Karikázd be!

szegény ember	fiatal nő	szántóvető
juhász	erdész	gazdag ember

3. Igaz (I) vagy hamis =(H)? Írd a megfelelő kezdőbetűt az állítások után!

A szegény ember folyton dicsekedett az eszével. ☐

A furfangos ember nekitámaszkodott a diófának. ☐

A szegény ember otthon felejtette a furfangos batyuját. ☐

4. Adj címeket a tankönyv 109. oldalán számokkal jelzett részeknek!

- 1.** A szegény és a gazdag találkozósa

- 2.** _____

- 3.** Az otthon felejtett tarisznya

- 4.** _____

6. ábra: Szövegértési feladatsor „A görbe nyírfa” című meséhez

Egy nehezebben olvasó, nyelvi képességeiben gyenge tanulónak a negyedik feladat megoldása nehézséget jelentene, mert pontos szövegértésre, lényegkiemelésre, elvont gondolkodásra, illetve önálló szövegalkotásra épül. Számára sok időt venne igénybe, és valószínűleg lemaradna társaitól, ha egy tanítási órán kellene megoldania.

Rövidítés

A második osztályos Nyelvtan-helyesírás munkafüzetben található feladat egybeírt szöveg mondatokra tagolását várja a tanulóktól, valamint gyakoroltatja a mondatkezdő nagybetű és a mondatzáró írásjel alkalmazását.

1. Tagold mondatokra álló egyenes vonalakkal a szöveget!

TAVASSZALELKEZDŐDIKAMUNKA
AKERTEKBEN.FELÁSSÁKÉSMEGTRÁGYÁZZÁKA-
FÖLDET.UTÁNABELEVETIKAMAGOKATVAGYPALÁNTÁZNAK.
ILYENKORPERMETEZI-
KÉSMETSZIKAFÁKAT.

a) Írd le az első két mondatot írott betűkkel! Ügyelj a mondatkezdő nagybetűre és a mondatot záró írásjelre!

7. ábra: Egybeírt szöveg mondatokra tagolása

Az egyszerűbb változatban is ugyanazokat a nyelvtani szabályokat gyakoroltatjuk. Kevesebb és rövidebb mondatokkal kell dolgoznia a sajátos nevelési igényű gyermeknek, ezáltal igazodunk az ő gondolkodási szintjéhez.

Tagold szavakra a mondatokat!

TAVASSZALELKEZDŐDIKAMUNKA.

FELÁSSÁKAKERTET.

MAGOKATÜLTETNEKBELE.

a) Írd le az első két mondatot írott betűkkel! Ügyelj a mondatkezdő nagybetűre és a mondatot záró írásjelre!

A verstanulásról

Fontos, hogy a sajátos nevelési igényű, tanulási zavarral küzdő tanulók is tanuljanak verseket. Sok haszna van, hiszen fejlődik többek között szókincsük, memóriájuk, kifejezőképességük. Azoknak a gyerekeknek azonban, akiknek gyenge az emlékezetük vagy nyelvi képességzavarral küzdenek, komoly kihívást okoz egy-egy vers megtanulása. Ilyen esetben azzal segíthetjük tanulóinkat, hogy nem az egész vers, hanem csak egy rész vagy néhány versszak megtanulását várjuk el tőlük.

Egy nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekből szégyenérzetet is kiválthat, ha az egész osztály előtt kell szerepelnie. Ezért neki adjunk lehetőséget arra, hogy a pedagógusnak négy szemközt mondhassa fel a verset. A biztonságos és barátságos légkör megteremtésével a kölcsönös bizalmon alapuló tanár-diák kapcsolatot is erősíthetjük.

Differenciálás a feladatok technikai kivitelezése szerint

A legtöbb pszichés fejlődési zavarral küzdő gyermeknek – egyenetlen képességstruktúrájuk miatt – a hosszabb írásbeli válaszadást igénylő feladatok

megoldása, kitöltése komoly erőfeszítést jelent, és gyakran hosszabb időt is igényel, mint átlagosan fejlődő társaiknak. A tanulók nagy részénél előfordul az is, hogy írásuk egy idő után spontán módon jobbra dől. Ezt semmi esetre se véljük hibának, hanem az egyéni írásmód automatikus kialakulásaként kezeljük.

Lehet az osztályunkban olyan tanuló is, akinek még nem állapították meg sajátos nevelési igényét, mégis látjuk, hogy komoly nehézsége van az írás és helyesírás terén. Ha gyenge a betű-hang egyeztetése, helyesírása, szabálytalan a betűalakítása és -kapcsolása, lassú az írástempója, mindenképp javasoljuk a gyermek szakértői vizsgálatát a területileg illetékes pedagógiai szakszolgálatnál!

A technikai kivitelezés szerinti differenciálás persze nem azt jelenti, hogy soha nem kell írnia egy tanulási zavarral küzdő gyereknek. Időnként azonban írásbeli válaszadás, megfogalmazás helyett érdemes más módon elvárni a tanulótól a válaszadást, az olvasás- és írásórán egyaránt. Nézzünk erre néhány példát!

Az alábbi feladatok az Olvasás munkafüzet 1. kötetében találhatók, és „A kulcs” című mese feldolgozásával kapcsolatosak. Két írásbeli válaszadást igénylő feladatot emelünk ki.

A kulcs

1. Kik a történet főszereplői? _____

6. Mit szeretett volna találni a ládában a szegény ember és a fia? _____

8. ábra: Szövegértési feladatok „A kulcs” című meséhez

A válaszok megfogalmazása helyett *válaszlehetőségeket* is adhatunk a tanulóknak, melyek közül csak be kell karikázniuk a megfelelőt. Így nem szükséges megfogalmazni a választ, időt és energiát spórolnak meg. A feladatot így alakítottuk át:

1. Kik a történet főszereplői? Húzd alá!

asszony szegény ember ökör macska szegény ember fia

7. Mit szeretett volna találni a ládában a szegény ember és a fia? Húzd alá!

gyémántot ezüstöt egeret aranyat ennivalót

A második osztályosoknak szóló Nyelvtan-helyesírás munkafüzetben található feladatban főfogalom szerint kell csoportosítani a szavakat.

8. Másold le a szavakat a megfelelő csoportokba!
a) Írd át a leírt szavakban az u, ú betűket színes ceruzával!

satu lúd uborka daru tyúk fűró
hattyú mandula grépfrút burgonya kókusz cukkini gyalu

madarak: _____
gyümölcsök: _____
zöldségek: _____
szerszámok: _____

28

9. ábra: Szavak csoportosítása főfogalom szerint

A feladat kitöltése helyett azonban kérhetjük a tanulótól, hogy az azonos főfogalomhoz tartozó szavakat azonos színnel *húzza alá*. A színeket előre be is jelölhetjük neki.

8. Melyik szó hová tartozik? Húzd alá a megfelelő színnel!

madarak

gyümölcsök

zöldségek

szerszámok

satu lúd uborka daru tyúk fűró
hattyú mandula grépfrút burgonya kókusz cukkini gyalu

Karikázd be a szavakban az u, ú betűket színes ceruzával!

A színekkel való aláhúzás helyett akár összekötéssel is megadhatja a választ: „Melyik szó hová tartozik? Kösd össze!”

Szavak, szókapcsolatok és mondatok írása helyett *rajzolással* is válaszolhatnak a tanulók egy-egy feladatra. A második osztályos Olvasás munkafüzet I. kötetében található a „Három kívánság” című meséhez kapcsolódó feladat:

3. Írd le az asszony három kívánságát!

1. _____
2. _____
3. _____

45

10. ábra: Szövegértési feladat a „Három kívánság” című meséhez

Leírás helyett:

Rajzold le az asszony három kívánságát a füzetedbe!

Javasolt tehát több „zárt végű”, összekötős, aláhúzás, bekarikázandó és teszt jellegű, vagy rajzolást igénylő feladatot adni a tanulási zavarral küzdő gyermekeknek. Ha azonban nincs időnk külön feladatlapot készíteni, a soron következő feladat megoldása előtt jelezzük a tanulónak szóban, hogy tőle milyen módon várjuk a feladatmegoldást.

Differenciálás gondolkodási és tudásszint alapján

Az osztályunkba járó gyermekek fejlettségi szintje rendkívül eltérő lehet a gondolkodásuk, tudásuk és olvasási képességük alapján. Van, aki már a második osztály végére folyékonyan olvas, de lehetnek olyanok, akiknek még a betűk szótagokká összeolvasása is gondot okoz. Az első osztály végén még nem tudjuk biztosan megállapítani, hogy diszlexiás tünetekről van-e szó, vagy csak több időre van szüksége az adott kisgyermeknek az olvasási technika elsajátítására. Ha második osztályban, a rendszeres gyakorlás ellenére sem látunk javulást, kérjük a szakszolgálat segítségét! A szakemberek eldöntik, hogy elegendő-e a fejlesztőpedagógus segítsége, vagy további vizsgálatra van szükség. Az utóbbi esetben az illetékes szakértői bizottság meghatározza a sajátos nevelési igényt és kijelöli a fejlesztési területeket. A szakértői vélemény mind az osztálytanító, mind a fejlesztést végző gyógypedagógus számára fontos kiindulási alap.

Az olvasmányok átalakítása a gyermekek olvasási képességeinek megfelelően

A második osztályosoknak szóló Olvasókönyvben található *Benedek Elek* „A kulcs” című meséje.

11. ábra: „A kulcs” című mese

A nehezen olvasó gyermekek számára kihívást jelenthet egy ilyen hosszúságú és a hétköznapiól eltérő nyelvezetű szöveg értelmezése, ezért lerövidíthetjük és egyszerűsíthetjük a mesét. A rövidítés pszichésen is pozitívan hat a tanulási zavarral küzdő tanulókra: egyes diákok már a hosszú olvasmányok láttán is elrettennek az olvasástól.

A következőkben a mese bemutatásának és feldolgozásának megkönnyítésére adunk különféle megoldásokat.

Rövidítés és szótagolás

Nehezen olvasó tanítványunk munkáját támogathatjuk azzal, ha számára az eredeti mese szövegét lerövidítjük és annak szavait szótagolva szedjük.

A kulcs

Volt egy-szer egy sze-gény em-ber és an-nak egy fi-a. A sze-gény em-ber-nek volt két ök-re és egy da-rab föld-je. Egy-szer a sze-gény em-ber és a fi-a el-men-tek szán-ta-ni. El-kezd-ték a mun-kát. A fi-ú ta-lált egy kul-csot a föld-ben. Sze-ret-tek vol-na ta-lál-ni hoz-zá egy lá-dát, a-mi-ben a-rany és e-züst van. To-vább dol-go-z-tak. Ké-sőbb ta-lál-tak egy lá-dát is. A kulcs a lá-dá-ba va-ló volt. Ki-nyi-tot-ták és ke-res-ték ben-ne az a-ra-nyat és az e-züs-töt. Nem volt ben-ne sem a-rany, sem e-züst.

Mit gon-dolsz, mi volt ben-ne? Egy kur-ta far-kú e-gér-ke.

Rövidítés

Ha tanítványunk már szószinten olvas, de még nehezen boldogul hosszabb szövegekkel és nehezen érti azok tartalmát, elég lehet, ha lerövidítjük és egyszerűbb nyelvi formába öntjük számára a mesét. Érdekes lehet a szöveget az átlagostól nagyobb betűmérettel és szellősebben, szélesebb sortávolságot hagyva szednünk. A tanulók ilyen vizuális segítségével bármely differenciálási szinten élhetünk.

A kulcs

Volt egyszer egy szegény ember és annak egy fia. A szegény embernek volt két ökre és egy darab földje. Egyszer a szegény ember és a fia elmentek szántani. Elkezdték a munkát. A fiú talált egy kulcsot a földben. Szerettek volna találni hozzá egy ládát, amiben arany és ezüst van. Tovább dolgoztak. Később találtak egy ládát is. A kulcs a lábába való volt. Kinyitották és keresték benne az aranyat és az ezüstöt. Nem volt benne sem arany, sem ezüst.

Mit gondolsz, mi volt benne? Egy kurta farkú egérke.

Szótagolás

Differenciálhatunk úgy is a nehezen tanuló kisiskolás tanulóinknak, hogy meghagyjuk a szöveg eredeti szövegét, de szótagolva adjuk nekik. Azért érdemes ezt alkalmaznunk, mert még szótagszíntben olvasnak.

A kulcs

Hol volt, hol nem volt, he-ted-hét or-szá-gon in-nét, az Ó-pe-ren-ci-ás-ten-ge-ren túl, még az ü-veg-he-gyen is túl, a-hol a kur-ta far-kú ma-lac túr, volt egy-szer egy sze-gény em-ber s an-nak egy fi-a. Két ki-csi ö-kör s egy da-rab szán-tó-föl-decs-ke: eny-nyi-ből állt a sze-gény em-ber gaz-da-sá-ga.

- No, fi-am – mond-ta a sze-gény em-ber –, fog-juk be az ök-rö-ke-t, s men-jünk, szánt-suk meg a föl-decs-kén-ke-t.

Ki-men-tek a me-ző-re, ott be-le-áll-tak a föl-decs-ké-be, de még hár-mat sem for-dul-tak, na-gyot ki-ált a fi-ú:

- Néz-zen i-de, é-des-a-pám-u-ram! Kul-csot ta-lál-tam.
- Az ám – mond-ta a sze-gény em-ber –, ez csak-u-gyan kulcs. Hát ezt hol ta-lál-tad?
- Ezt én a ba-ráz-dá-ban, é-des-a-pám-u-ram.
- Ej-nye, ej-nye – mond-ta a sze-gény em-ber –, de jó vol-na, ha lá-dát is ta-lál-nál hoz-zá, s az a lá-da te-le vol-na a-rany-nyal meg e-züst-tel.

Az-tán to-vább-men-tek, men-de-gél-tek, de most már ket-tőt se for-dul-tak, me-gint na-gyot ki-ált a fi-ú:

- Néz-zen i-de, é-des-a-pám-u-ram! Lá-dát is ta-lál-tam!
- Az ám – mond-ja a sze-gény em-ber –, ez csak-u-gyan lá-da. No, é-des-fi-am, pró-bál-juk meg, hogy ta-lál-e be-le a kulcs!

Egy-sze-ri-be meg-pró-bál-ták, s hát a kulcs ta-lált a lá-dá-ba. No-sza, ki-nyi-tot-ták a lá-dát, szép las-san fel-e-mel-ték a fe-de-lét, az-tán néz-ték, néz-ték, va-jon van-e ben-ne a-rany meg e-züst. Hi-szen néz-het-ték, mert nem volt ab-ban sem a-rany, sem e-züst, de még csak réz sem. Na, mit gon-dol-tok, mi volt ben-ne? Egy kur-ta far-kú e-gér-ke! Ej-nye, ej-nye, ha le-ga-lább hosz-szú far-ka let vol-na az e-ge-recs-ké-nek! Bi-zony mon-dom, ha az e-ge-recs-ké-nek hosz-szú far-ka let vol-na, az én me-sém is to-vább tar-tott vol-na.

Részleges szótagolás

Ha tanítványaink olvasása már jobb szinten van, elég, ha csak a hosszabb, vagy a számukra ismeretlen szavakat szedjük szótagolva.

A kulcs

Hol volt, hol nem volt, he-ted-hét or-szá-gon innét, az Ó-pe-ren-ci-ás-ten-ge-ren túl, még az ü-veg-he-gyen is túl, ahol a kurta farkú malac túr, volt egyszer egy szegény ember s annak egy fia. Két kicsi ökör s egy darab szán-tó-föl-decs-ke: eny-nyi-ből állt a szegény ember gaz-da-sá-ga.

- No, fi-am – mondta a szegény ember –, fogjuk be az ök-rö-ke-t, s menjünk, szántsuk meg a föl-decs-kén-ke-t.

Ki-men-tek a me-ző-re, ott be-le-áll-tak a föl-decs-ké-be, de még hármat sem for-dul-tak, nagyot kiált a fiú:

- Nézzen ide, é-des-a-pám-u-ram! Kulcsot ta-lál-tam.
- Az ám – mondta a szegény ember –, ez csak-u-gyan kulcs. Hát ezt hol ta-lál-tad?
- Ezt én a ba-ráz-dá-ban, é-des-a-pám-u-ram.
- Ejnye, ejnye – mondta a szegény ember –, de jó volna, ha ládát is ta-lál-nál hozzá, s az a láda tele volna a-rany-nyal meg e-züst-tel.

Aztán tovább mentek, men-de-gél-tek, de most már kettőt se for-dul-tak, megint nagyot kiált a fiú:

- Nézzen ide, é-des-a-pám-u-ram! Ládát is ta-lál-tam!
- Az ám – mondja a szegény ember –, ez csak-u-gyan láda. No, é-des-fi-am, pró-bál-juk meg, hogy talál-e bele a kulcs!

Egy-sze-ri-be meg-pró-bál-ták, s hát a kulcs talált a lá-dá-ba. Nosza, ki-nyi-tot-ták a ládát, szép lassan fel-e-mel-ték a fe-de-lét, aztán nézték, nézték, vajon van-e benne arany meg ezüst. Hiszen néz-het-ték, mert nem volt abban sem arany, sem ezüst, de még csak réz sem.

Na, mit gon-dol-tok, mi volt benne? Egy kurta farkú e-gér-ke!

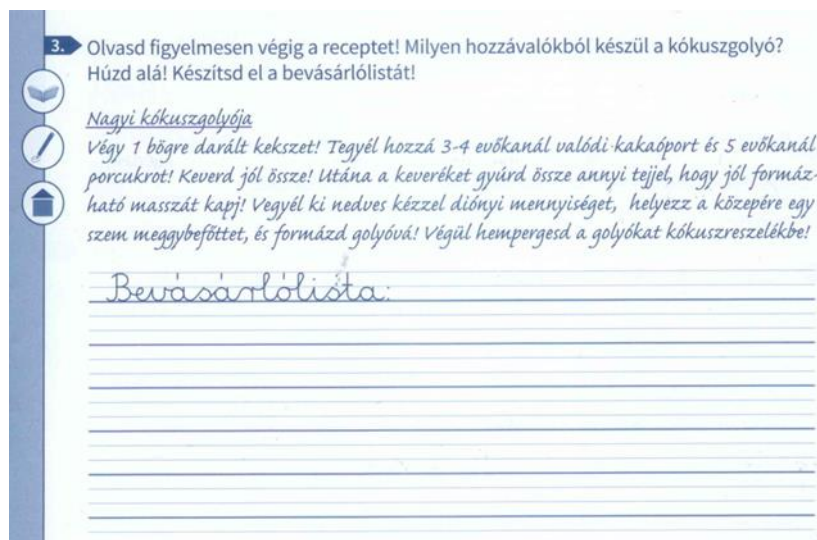
Ejnye, ejnye, ha le-ga-lább hosszú farka lett volna az e-ge-recs-ké-nek! Bizony mondom, ha az e-ge-recs-ké-nek hosszú farka lett volna, az én mesém is tovább tartott volna.

A fenti példák tehát egy olvasmánynak a különböző differenciálási lehetőségeit mutatták be négy szinten, a gyermekek olvasási képességéhez igazodva, úgy, hogy megértsék a mese tartalmát és gyakorolják az olvasást.

Munkafüzetek feladatainak differenciálása tudásszint szerint

Lehetnek olyan tanítványaink is, akiknek nem csupán az olvasmány szövegét szükséges tudásszintjük, olvasási szintjük szerint differenciálnunk, hanem a munkafüzetek feladatait is.

A második osztályosoknak szóló Írás munkafüzetben található a következő példa:

12. ábra: Bevásárlólista készítése

Így alakítottuk át:

Ol-vasd el a re-cep-tet!

Milyen hoz-zá-va-lók-ból készül a kó-kusz-go-lyó? Húzd alá!

Írj be-vá-sár-ló-lis-tát!

Nagyi kó-kusz-go-lyó-ja

Ve-gyél 1 bögre da-rált kek-szet!

Tegyél hozzá 3–4 e-vő-ka-nál ka-ka-ó-port!

Tegyél bele 5 e-vő-ka-nál por-cuk-rot!

Ezt gyúrd össze annyi tejjel, hogy masz-sza legyen!

Vi-zezd be a kezed! Vegyél ki di-ó-nyi masz-szát!

Tegyél a kö-ze-pé-re egy szem meggyet!

Gyúrd go-lyó-vá!

Hem-per-gesd meg kó-kusz-re-sze-lék-ben!

Be-vá-sár-ló-lis-ta:

A hosszabb szavakat szótagoltuk, valamint rövidítettünk is egy kicsit a feladaton. A feladat formai megváltoztatásával pedig áttekinthetőbbé tettük azt. A differenciált feladatot megoldó diák ugyanazokat a tevékenységeket végzi, mint társai: olvas, lényegyet emel ki és gyakorolja az írást.

A nyelvtani-helyesírási feladatok differenciálása tudásszint szerint

A tanulóknak második osztálytól kezdve több *nyelvtani-helyesírási szabályt* is el kell sajátítaniuk. Egy nehezen olvasó, gyenge nyelvi képességekkel rendelkező gyermeknél vegyük figyelembe az ő olvasási és szövegtanulási technikáját. A szabályok elsajátításakor sok-sok gyakorlati példa után jussunk el közösen a szabály megfogalmazásáig. A legjobb az lenne, ha a példák megfigyelését követően maga a gyermek fogalmazná meg a helyesírási szabályt. Az a definíció pedig legyen rövid, tömör és lényegre törő. Nézzünk erre egy példát!

A második osztályos Nyelvtan-helyesírás tankönyvben található a következő szabály:

Az ó hang a szavak végén mindig hosszú. Ez a más nyelvekből átvett szavakra is igaz, mint például *rádió, televízió, fotó, videó, mikró*. Két szavunk viselkedik másképp: a *no* és a *nono*. A szó végi hosszú ó-t írásban is jelöljük: *dió, ragyogó, ló, olvasó, jó*.

13. ábra: Az „ó” helyesírása

A szabály egyszerűbben:

A szavak végén az *ó* mindig hosszú. Például: *hajó, fotó, kakaó*.

Kivétel: *no, nono*.

A következő szabály szintén a fent említett Nyelvtan-helyesírás tankönyvben található. A szabály a toldalékolással a szótő és a toldalék viszonyával foglalkozik.

A szavak a mondaton, szövegen belül toldalékot kaphatnak. A szavak így kapcsolódnak értelmileg egymáshoz. Így válik a mondat is értelmessé. A toldalékos szavakat szótőre és toldaléokra bonthatjuk (*nyak|lát, állat|ok*). A toldalékok azonban önmagukban nem értelmesek. Nem számítanak külön szónak. A szótagolás szerint választjuk el őket (*nya-kát, álla-tok*).

14. ábra: Szavak toldalékolása

A szabály átalakított változata a következő:

A szavak kaphatnak toldalékot. Például: állat/ok

A toldalékos szavak szótőből és toldalékból állnak (nyak/át).

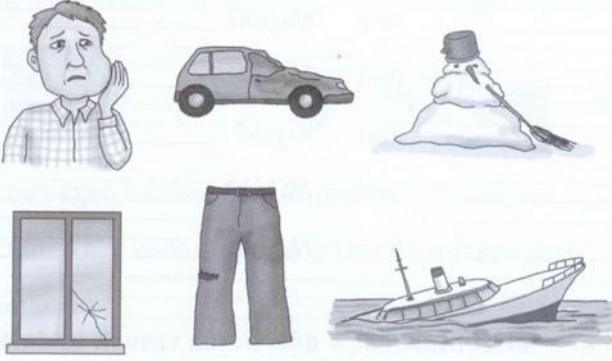
Mindkét szabály esetében az átalakított változat jóval rövidebb és egyszerűbb lett.

Nem csupán a nyelvtani-helyesírási szabályok elsajátítása okozhat nehézséget, hanem azok alkalmazása is. A *gyakorló feladatokat* érdemes a tudásszint alapján differenciálnunk.

A tanulási zavarral küzdő tanulóknak a hangkapcsolatok helyesírása sarkalatos pont szokott lenni. Sokuknak nehézséget okoz a másképpen ejtett és leírt szavak helyesírása.

Következő példánk a második osztályos Nyelvtan-helyesírás munkafüzetben található, hiányos szavak kiegészítésével gyakoroltatja a dt kapcsolat helyesírását:

1. Mit látsz a képeken? Mondd el! Pótold a szavak hiányzó betűit!

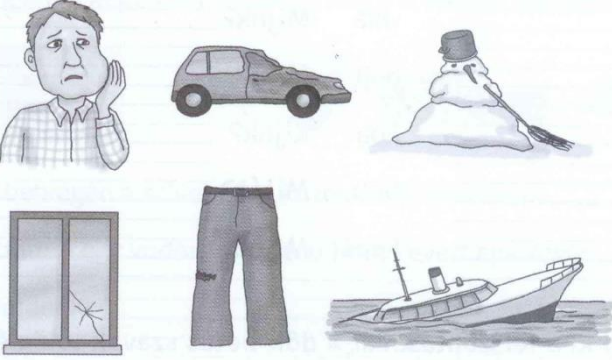

f l d a g t
e s z a a t
b e h r p a
e l o l a t
m e g r e p e t
e l s ü l l y e d

15. ábra: Hiányos szavak kiegészítése

Utalva Bloom gondolkodási szintekről szóló elméletére, az eredetei feladat az alkalmazás szintjén gyakoroltat, holott – valószínűség szerint – a nyelvi nehézségekkel küzdő gyermekek még csak a megértés szintjén állnak. A tőlük elvárható változat a dt hangkapcsolat helyesírásának érzékeltesére:

Mit látsz a képeken? Kösd össze a megfelelő szóval!

f e l d a g a d t
e l s z a k a d t
b e h o r p a d t
e l o l v a d t
m e g r e p e d t
e l s ü l l y e d t

16. ábra: Szavak és képek egyeztetése

Szintén a dt hangkapcsolat ejtését és írását igyekszik gyakoroltatni a következő, a második osztályos Nyelvtan-helyesírás tankönyvben található feladat:

3. Összekeveredtek a mondatok szavai. Alkoss értelmes mondatokat belőlük!

a) Mely szavakat ejtjük másképp, mint ahogyan leírjuk? Karikázd be!

b) Mondd ki hangosan ezeket a szavakat!

c) Válaszd le a bekarikázott szavakban a szótövet álló egyenes vonallal!

tojást egy eladtak, maradt. Minden

A csibe tojásból egy bújt repedt elő.

sápadtan ijedtében szaladt A vevő el.

17. ábra: Mondatalkotás szavakból

Ha a célunk az, hogy a tanuló a dt hangkapcsolat helyesírásával foglalkozzon, igyekezzünk csak erre helyezni a hangsúlyt. Az összekevert szavak helyett adjuk meg a gyermeknek a kész mondatokat, hogy úgy kereshesse bennük az eltérő ejtésű és helyesírású szavakat!

Írd le a mondatokat a vonalra!

a) Mely szavakat ejtjük másképp, mint ahogyan leírjuk? Karikázd be!

b) Mondd ki hangosan ezeket a szavakat!

c) Válaszd le a bekarikázott szavakban a szótövet álló egyenes vonallal!

Minden tojást eladtak, egy maradt.

A csibe egy repedt tojásból bújt elő.

A vevő ijedtében sápadtan szaladt el.

Alkalmazkodva a gyermek tudásszintjéhez, a mondat szintézis helyett másolást kérünk tőle, így figyelmét a lényegre, a dt hangkapcsolat helyesírására irányítjuk.

Ha olyan feladatokkal, feladatlapokkal találkozunk, melyek többféle feladatmegoldást igényelnek, igyekezzünk egy dologra fókuszálni a sajátos nevelési igényű tanulóknál. Arra helyezzük a hangsúlyt, amit elsősorban gyakoroltatni szeretnénk, a többi feladatot pedig próbáljuk megkönnyíteni számukra.

Még egy példát mutatunk a gondolkodási szint, tudásszint szerinti differenciálásra. A második osztályos Nyelvtan-helyesírás tankönyvben lévő feladat Bloom gondolkodási szintjei szerint, szintézist vár el a tanulóktól. A riporter bőrbe bújva kell kiegészíteni egy hiányos beszélgetést, kérdéseket kell megfogalmazni a megadott válaszokhoz.

3. Legyél riporter! Egészítsd ki a hiányos beszélgetést kérdésekkel!

Bátor Erik vagyok.

Leestem a szék tetejéről.

A lábam, a karom és a fejem.

Tegnap délután.

18. ábra: Hiányos beszélgetés kiegészítése

A nyelvi nehézséggel küzdő gyermekek számára a kérdések megfogalmazása nehéz feladat. Úgy segíthetünk, hogy előre megadjuk a kérdéseket és nekik kell eldönteniük, mely válaszok elé illenek. Ezzel az eredetileg szintézis szintű feladatot az alacsonyabb elemzési szintre tettük át.

Legyél riporter! Egészítsd ki a hiányos beszélgetéseket kérdésekkel!

_____	Mikor történt?
Bátor Erik vagyok.	Hogy hívnak?
_____	Beütötted valamidet?
Leestem a szék tetejéről.	Mi történt veled?

A lábam, a karom és a fejem.	

Tegnap délután.	

Más feladatok esetében is érdemes hasonló módon eljárunk, kínáljunk válaszlehetőségeket! Önálló feladatmegoldás esetén nagy segítség lehet a tanulási zavarral küzdő tanulónak, ha előre megadott lehetőségek közül válogathat.

Differenciálás a segítségadásban

A sajátos nevelési igényű, tanulási zavarral küzdő tanulóknak a tanítási-tanulási folyamatban gyakran van szüksége különféle segítségre. Az utasításokkal kapcsolatos differenciálásról, segítségadásról fentebb már írtunk. További segítségadás lehet, ha a feladatokat kis lépésekre bontjuk, valamint az, ha analógiákat, példákat mutatunk be számukra.

A feladatok kis lépésekre bontása

A második osztályos Írás munkafüzetben található a következő feladat:

2. Alkoss összetett szavakat! Írd le őket! Válassz ki egy összetett szót! Írj egy mondatot vele és az összetételt alkotó szavakkal külön-külön is!

nyár	matrac
folyó	fa
úszó	part
nap	nadrág
gumi	sí
mentő	olaj
vízi	mellény

19. ábra: Összetett szavak alkotása

Az összetett szavak gyakorlását igénylő feladat az utasítás szerint öt részből áll. Egy tanulási zavarral küzdő kisdíák ebbe könnyen belekavarodhat és kihagyhat lépéseket. Munkáját azzal segíthetjük legjobban, ha lépésekre bontjuk neki a feladatot. Ezt kétféleképpen is tehetjük. Ha nincs időnk külön feladatlapot összeállítani a gyermeknek, és a munkafüzetben fog dolgozni, kérjük tőle, hogy haladjon utasításonként. Azt akár be is számozhatjuk neki. Amelyik utasítást már megoldotta, húzza át vagy pipálja ki. A gyermek feladatát lépésenként is tudjuk ellenőrizni. Ha van időnk külön feladatlapot készíteni, azon akár így is lépésekre bonthatjuk a feladatot:

1. Alkoss összetett szavakat! Húzd össze a szavakat!

nyár	matrac
folyó	fa
úszó	part
nap	nadrág
gumi	sí
mentő	olaj
vízi	mellény

2. Írd le a szavakat!

3. Karikázz be egy összetett szót!

4. Írj egy mondatot a bekarikázott összetett szóval!

5. Írj egy-egy mondatot az összetételt alkotó szavakkal!

A feladat ebben a formában sokkal áttekinthetőbb egy olyan tanulónak is, akinek gyenge a figyelme és feladatértési nehézsége van. A gyermek segítségét még a feladatmegoldás előtt megtettük azzal, hogy azt lépésekre bontottuk a számára, így önállóan is el tudja végezni, és munkája könnyebben ellenőrizhető.

Példák és analógiák alkalmazása

A példák és analógiák alkalmazása főként a nyelvtan és a helyesírás tanulását segíthetik a sajátos nevelési igényű tanulók esetében.

Az alábbi példában a -val, -vel, -vá, -vé toldalékok helyesírását gyakoroltatja a feladat, mely a második osztályosoknak szóló Nyelvtan-helyesírás munkafüzetben található.

1. Válaszd le a szótöről a toldalékot! Karikázd be a szótő utolsó és a toldalék első betűjét egy karikával!

apuval	énekesnővé	fűvel	kutyával	barnává
cukorral	baráttal	virággal	jéggé	felnőtté
asszonnyal	narancssal	jeggyel	arannyá	királlyá

2. Írj a fenti szavakból hatot-hatot a kérdések alá! Ügyelj a helyesíráásra!

Kivel? Mivel?	Kivé? Mivé?

20. ábra: Szavak toldalékos alakjának helyesírása

A gyenge nyelvi képességű gyermekeknek adjunk példát, a feladatmegoldás előtt írjunk be nekik egy-egy szót már előre, mert a kérdőszó megadása nem elég számukra. Így analógiás gondolkodásukra támaszkodva könnyebben megértik, és el tudják kezdeni a feladatot. Érdekes konkrét példákat alkalmaznunk más nyelvtani feladatok megoldásánál, szabályok tanításánál.

Feladatsorok differenciálása

Ez a rész arról szól, hogy a különböző szempontok szerinti differenciálás hogyan érvényesül egy teljes feladatsorban. Hasonló módon készíthetünk – a fenti szempontokat figyelembe véve – személyre szabott tanórai feladatokat, felmérő dolgozatokat a sajátos nevelési igényű gyermekek számára.

Egy nyelvtani-helyesírási feladatsor differenciált változata tanulási zavarral küzdő tanulók számára

A második osztályosoknak szóló Nyelvtan-helyesírás munkafüzet tartalmazza a következő feladatsort:

MEGÁLLÓ

1. Egészítsd ki a szavakat a megfelelő magánhangzóval! Olvasd fel hangosan a szavakat!

o-ó: _ll_, r_ka ö-ő: k_nyv, rend_r

u-ú: karcs_, baty_, kap_s ü-ű: gy_r_, f_rge

i-í: ker_tés, _nteget, k_fl_

2. Összekeveredtek a betűk a szavakban. Rakd sorrendbe! Kezdd a színes betűkkel!

a) Írd le a szavakat!

b) Mindegyik szóval írd meg egy mondatot!

b o ó
r s

s o f
ly o ó

z l i
r í ó

3. Melyik betű hiányzik a szavakból, az i vagy az í? Pótold a hiányzó betűket!

Az _fjú sün_ke f_nom _llatokat érzett. El is _ndult az _nycs_klandó _llatok _rányába. Egy barna sz_nű h_don v_tt át az útja. A ker_tés tövéhez érve felf_gyelt a sütkérező gy_kokra. _hnen megp_llantott egy cs_kos d_sz_tésű tálat.

– Micsoda k_ncs van benne! Fr_ss tejsz_n _zét érzem már a számban! – tervezgette a t_zóra_t a sün_ke. De h_rtelen egy pul_...

a) Hogyan folytatódhat a mese? Fejezd be szóban!

4. Igaz vagy hamis? Írd a megfelelő betűt (I vagy H) a négyzetbe! Beszéld meg a pároddal a megoldást! Írd le a mondatokat helyesen a füzetedbe!

☐

A beszédhangokat belégzéskor képezzük.

☐

A magánhangzók kiejtésékor a levegő nem ütközik akadályba.

☐

A mássalhangzókat csak egyjegyű betűkkel jelöljük.

21. ábra: 2. osztályosoknak szóló nyelvtani-helyesírási gyakorló feladatsor

A könnyített változat:

Megálló

1. Pótold ki a sza-va-kat! Ol-vasd han-go-san!

o-ó: __ll__, r__ka

ö-ő: k__nyv, rend__r

u-ú: karcs__, baty__, kap__s

ü-ű: gy__r__, f__rge

i-í: ker__tés, __nteget, k__fl__

2. Mi ez a szó? Az első és utolsó betűt meg-ad-tam.

b	o	ó
r		s

s	o	f
ly	o	ó

z	l	i
v	í	ó

b_____ó

f_____ó

v_____ó

Az egyik szóval írd egy mondatot!

3. Melyik betű illik a sza-vak-ba, az i vagy í?

Az __fjú sün_ke f__nom __l-la-to-kat érzett.

El is __n-dult az __l-latok felé.

A ker__tés tövéhez érve fel-f__gyelt a gy__kora.

__nnen meg-lá-tott egy cs__kos tálat.

– Mi-cso-da k__ncs van benne! Fr__ss tejszín __zét érzem már a számban!

4. E-gé-szítsd ki a mon-da-to-kat! Segít a tan-köny-ved 41. oldala!

A ma-gán-hang-zó-kat röviden vagy _____ ejt-jük.

A hosszú ma-gán-hang-zó-kat jelölő betűkre _____ (pl. á, ó) vagy _____ (pl. ő, ű) vonást teszünk.

A *gondolkodási szint* szerinti differenciálás minden feladatban megjelent. Már az utasítások, valamint a feladatok nehezebb szavait is szótagolva írtuk, valamint igyekeztünk egyszerűbb nyelvtani szerkezeteket tartalmazó, rövidebb mondatokban megfogalmazni a feladatléírást és a feladatok szövegét (például harmadik feladat).

Az első és második feladatban az *utasítások* terén differenciáltunk. A hosszabb mondatokat kicseréltük rövid, tömör, lényegre törő instrukcióra, valamint néhányat ki is hagytunk.

A második feladatban egyéb módon is megjelent a gondolkodási szint szerinti differenciálás. Eredetileg a szavaknak csak a kezdőbetűje volt kiemelve, mi megadtuk az utolsót is.

A negyedik feladat állítások valódiságának eldöntését kéri a gyerekektől, mely egyfajta elemzést, értékelést igényel. Ezt a feladatot a megértés szintjének megfelelően alakítottuk át, mondatok kiegészítésére.

A *feladatok mennyisége* alapján is differenciáltunk. A második feladatban három szóval kell mondatot alkotni, mi csak eggyel kérünk. A harmadik feladatban mondatokat hagytunk ki, a negyedikben kihagytuk a másolást.

Differenciáltunk a *segítségadásban* is. A második feladatban lépésekre bontottuk a feladatot, a negyedik feladatban pedig példákat adtunk meg zárójelben.

Differenciáltunk a *segédeszközök* terén is. A negyedik feladat esetében felajánlottuk a gyermeknek a tankönyv használatának lehetőségét.

Egy olvasási-szövegértési feladatsor differenciált változata tanulási zavarral küzdő tanulóknak

A második osztályosoknak szóló Olvasókönyv II. kötetében található „Madarak iskolája” című olvasmányt fogjuk bemutatni. Nézzük az eredeti olvasmányt és a hozzá kapcsolódó feladatokat:

Madarak iskolája

1. Melyik étel melyik állat kedvence?

kacsapecsenye szűnyogpaprikás békaleves

egérpörkolt malacsült vegyes magtál

2. Értelmezd a következő szavakat! Mutasd meg a képen!

párkány tornác eresz nádtető

A tetőnek a falon túlnyúló pereme.
Nádkévékből készült háztető.
Falusi ház hosszanti oldalának eresz alatti, nyitott része.
Vízszintes rész az épületen, pl. ablakpárkány.

3. Hogyan mondanád másképp? Beszélj meg a pároddal!

A röpülés nem neki való tudomány.
Elég ennyi tudomány egy napra.
Kitanítja velük az iskolát.

4. Olvasd el a mese címét! Szerinted miről szólhat ez a mese?

70

22. ábra: Gyakorló feladatok a „Madarak iskolája” című meséhez

Madarak iskolája

Egy kislány nagyon szeretett volna fecske lenni. Azt hiszitek, talán szűnyogpaprikásra éhezett? Ó, dehogynem! Azért, mert azt hitte, hogy akkor nem kell neki tanulni.

Nohát, szerettem volna, ha tegnap látna volna ez a kislány, amit én láttam. Azt láttam, hogy hogyan tanítja a nagy fecske a picit röpnél. Fecskeanya kiparancsolta a fiókáit a fészekből a tornác párkányára. Úgy gubbaszkodtak ott a buksik, mint az iskolás gyerekek a padban. Fecskeanya pedig kiült az eperfára, és onnan parancsolgatott:

– Gyerekek, csak csicseri! Bátran csak, ficseri!

Hárman szót is fogadtak, és átlibbentek fecskeapáchoz. Hanem a negyedik buksi csak lihegett, pihegett, a szárnyát is megemelte egy kicsit, de aztán csak visszalépett a párkányra. Csicsergett keservesen, hogy a röpülés nem neki való tudomány.

– Nem szégyelled magad? – koppantotta meg fecskeanya a feje búbját. És taszított rajta a szárnyával akkorát, hogy nyaklevesnek is beillt.

Erre aztán mégiscsak szárnyra kapott a buksi.

– Messze, messze, messze? – kiabált kétségbeesetten, ahogy a levegőben bukdácsolt.

– Erre, erre, erre! – biztatták az apja meg a testvérei az eperfáról.

Tízszert tették meg az utat egy délelőtt a kisfecskék a tornácra az eperfáig meg vissza. Akkor aztán az öregek azt mondták, hogy elég ennyi tudomány egy napra. Másnap azonban már a háztetőre is kihozták a fiatalokat. Harmadnap pedig már a szomszédban kószolgatták a legyet, hogy ott jobb ízű-e, mint nálunk.

1.

2.

71

23. ábra: „Madarak iskolája” című mese (1.)

Azt is láttam már, mikor a gólya tanította a fiát békát enni. Az anyagólya röpködött előre a békával a csőrében, a fia után. Kétszer-háromszor megkerülték a kőmedrőt, akkor az anyamadar följebb röppent, és kiejtette csőréből a békát. A gólyafiókának röptében kellett ezt elkapni. Ha nem sikerült neki, akkor az anyja megbúbozta.

Tyűkanyónak is sok baja van a csirkéivel, míg kitanítja velük az iskolát, mert a kiscsirkék is nehéz feje van kezdetben. Bizony, bizony, mindenkinek tanulni kell, ha tudni akar!

Móra Ferenc

3.

1. Szerinted miért nem szeret valaki iskolába járni?

2. Hogyan tanították a fecskeszülők repülni a kicsiket?

3. Hogyan tanította a gólya a fiát békát enni?

A sérült gólya

Fáj a torka a gólyának, nekiszállt egy csipkeágnak. A tövise jól megbökte, így a nyaka be van kötve. Szól a társa: – Kelep, kelep, kedves Elek, mi lett veled? – Ne is kérdezd, drága Réka... kuncog rajtam minden béka.

Meglátják a tarka sálat, már messziről hahotáznak. Ételt kíván éhes begyem. Sérült gólya ne is egyen? – Ne szomorkodj, drága Elek! Hozok néhány békát neked. Ha lekerül tarka sálad, visszaadod – majd vasárnap.

Mentavics Éva

72

24 ábra: „Madarak iskolája” című mese (2.)

A sajátos nevelési igényű gyermekek számára a következőképpen is átalakíthatjuk az olvasmányt, valamint az előtte lévő feladatokat:

Ma-da-rak is-ko-lá-ja

1. Melyik étel melyik állat ked-ven-ce?

25. ábra: Állatok

ka-csa-pe-cse-nye

szú-nyog-pap-ri-kás

bé-ka-le-ves

e-gér-pör-költ

ma-lac-sült

ve-gyes mag-tál

2. Melyik szó mit jelent? Kösd össze!

A tetőnek a falon túl-nyú-ló pe-re-me.

eresz

Nád-ból készült ház-te-tő.

tor-nác

Falusi ház hosszú ol-da-lá-nak nyitott része.

nád-te-tő

3. Hogyan mon-da-nád más-képp? Be-széld meg a pá-rod-dal!

A röpülés nem neki való tu-do-mány.

4. Ol-vasd el a mese címét! Sze-rin-ted miről szól?

Ma-da-rak is-ko-lá-ja

Egy kis-fi-ú nagyon sze-re-tett volna fecske lenni. Azért, mert azt hitte, hogy akkor nem kell neki tanulni.

Tegnap azt láttam, hogyan ta-nít-ja a nagy fecske a picit rö-pül-ni. Fecs-ke-a-nya ki-pa-ran-csol-ta a fi-ó-ká-it a fé-szek-ből a tor-nác-ra. Úgy gub-basz-kod-tak ott mint az is-ko-lá-sok a padban. Fecs-ke-a-pa az e-per-fá-ról pa-ran-csol-ga-tott:

– Gye-re-kek, csak csicseri! Bátran csak ficseri!

Hárman szót is fo-gad-tak. A negyedik, buksi csak csi-cser-gett ke-ser-ve-sen, hogy a röpülés nem neki való tu-do-mány.

– Nem szé-gyel-led magad? – kop-pan-tot-ta meg fecs-ke-a-nya a feje búbját.

És ta-szí-tott rajta egyet. Buksi szárny-ra kapott. Tíz-szer tették meg az utat a kis-fecs-kék a tor-nác-ról az e-per-fá-ig meg vissza. Másnap már a ház-te-tőn rep-ked-tek a fi-a-ta-lok.

Azt is láttam már, mikor a gólya ta-ní-tot-ta a fiát békát enni. Az a-nya-gó-lya röpült előre a békával a csőrében, a fia utána. Az a-nya-ma-dár ki-ej-tet-te csőréből a békát. A gó-lya-fi-ó-ká-nak röp-té-ben kellett el-kap-ni-a.

Tyúk-a-nyó-nak is sok baja van a csir-ké-ivel. A kis-csir-kék-nek is nehéz feje van kez-det-ben.

Bizony, bizony min-den-ki-nek tanulni kell, ha tudni akar!

Móra Ferenc

- 1. Sze-rin-ted miért nem szeret valaki is-ko-lá-ba járni?**
- 2. Hogyan ta-ní-tot-ták a fecs-ke-szü-lők repülni a kicsiket?**
- 3. Hogyan ta-ní-tot-ta a gólya a fiát békát enni?**

A *gondolkodási szint* szerinti differenciálás az egész feladatsorban érvényesült. Az utasítások, a feladatok hosszabb szavait szótagolva írtuk. Igyekeztünk itt is egyszerűbb nyelvi szerkezeteket használni, akárcsak a mese szövegénél. Bizonyos mondatokat átfírtunk, egyes szavakat szótagolva szedtünk.

A *feladatok mennyisége* alapján is differenciáltunk. A mese előtti bevezető feladatok második feladatában eredetileg négy szómagyarázat szerepel. Mi három szó és a hozzájuk tartozó magyarázat párosítását kérjük a tanulási zavarral küzdő diáktól. A harmadik feladatban kihagytunk két mondatot. A mese szövegét is lerövidítettük, hogy befogadhatóbb legyen.

A mesét nagyobb betűmérettel szedtük, az átlagosnál szélesebb sortávolsággal, így vizuálisan jobban követhető.

A meséhez tartozó feladatsor az Olvasás munkafüzet II. kötetében található eredeti változata:

Madarak iskolája

1. Miért szeretett volna a kismécske lenni? Húzd alá!

Mert szerette a madarakat. Mert meg akart tanulni repülni.

Mert nem szeretett tanulni. Mert tetszett neki a mécskének csivitelése.

2. Milyen állatok szerepelnek a mesében? Írd le!

3. Keresd ki a szövegből! Másold le ide!

Hogyan parancsolgatott mécskeapa az eperfáról?

Mit mondott mécskeanya a negyedik kismécskének?

Mit kiabált a kismécske a levegőben bukdácsolva?

Hogyan biztatták a többiek?

4. Számozással állítsd sorrendbe az eseményeket!

☐ A mécskeszülők repülni tanítják a kismécskeket.

☐ A kismécske szeretne lenni.

☐ A tyúkanyó tanítgatja a csibéit.

☐ A gólya tanítja a fiát békát enni.

5. Mi történt a sérült gólyával? Írd le!

32

26. ábra: Szövegértési feladatsor a „Madarak iskolája” című meséhez

A sajátos nevelési igényű gyermekek számára a következőképpen is átalakíthatjuk a feladatsort:

Ma-da-rak is-ko-lá-ja

1. Miért sze-re-tett volna a kismécske lenni? Húzd alá!

Mert sze-ret-te a ma-da-ra-kat. Mert meg a-kart ta-nul-ni repülni.

Mert nem sze-re-tett tanulni.

2. Milyen állatok sze-re-pel-nek a mesében? Húzd alá!

gólya	rigó	csibe	kutya
fecske	béka	sün	tyúk-a-nyó

3. Készíts rajzot arról, ahogy fecs-ke-a-pa pa-ran-csol-gat!

4. Ál-lítsd sorba az e-se-mé-nye-ket!

- ☐ A fecskék repülni ta-nít-ják ki-csi-nye-i-ket.
- ☐ A gólya ta-nít-ja a fiát békát enni.
- ☐ ₁ A kisfiú fecske sze-ret-ne lenni.
- ☐ A tyúk-a-nyó ta-nít-gat-ja a csibéit.

A feladatsort sokféle szempont alapján differenciáltuk:

- *A gondolkodási szint* szerint: az utasítások, a feladatok egyes szavait szótagolva írtuk. Eredetileg az olvasmány segítségével kellett volna a kérdéseket írásban megválaszolni. Mi azonban egy rajzolást igénylő feladatot adtunk a gyermeknek. Ahhoz, hogy a rajzot elkészítse, ugyanúgy szüksége van a mese ismeretére, mint a kérdések megválaszolásához.
- *A feladatok mennyisége* alapján: az első feladatban eredetileg négy válaszlehetőség volt, mi itt hármat adtunk meg, az ötödik feladatot pedig kihagytuk, mert önálló írásbeli válaszadást igényelt egy olyan vers kapcsán, amit mi az átalakított olvasmányból és a feladatsorból kihagytunk.
- *A segítségadás mértéke* szerint: a negyedik feladatban beírtuk az első számot, hogy könnyebben el tudja kezdeni a tanuló a feladatot, valamint azért, hogy lássa a feladatmegoldás menetét. Vagyis mintát, példát adtunk.
- *A feladatok technikai kivitelezése* alapján: a második feladatban megadtuk a válaszlehetőségeket, és a harmadik feladatban nem szöveges választ vártunk, hanem rajzot.

Az eddig bemutatott átalakítási változatok csak példák és ötletmorzsák. Azt, hogy egy feladatot, tananyagot, olvasmányt milyen mértékben és milyen módon érdemes differenciáltan tanítanunk egy tanulási zavarral küzdő kisdíákunknak, a gyermek ismeretében kell eldöntenünk és megterveznünk. Ebben a tervező munkában és kivitelezésben nagy segítségünkre lehet a gyermek fejlesztését végző gyógypedagógus.

Ami viszont biztos: ahhoz, hogy a tanulási zavarral küzdő gyerekek hatékonyan részt tudjanak venni a tanítási-tanulási folyamatokban, szükséges a differenciálás.

3. OSZTÁLY

Differenciálás az eszközhasználat szerint

A következőkben olyan segédeszközöket fogunk bemutatni, mely a tanulási zavarral küzdő gyermekeknek hasznos segítség lehet az ismeretek elsajátításában. A magyar nyelvtan és helyesírás tanulásában számos *szemléltető eszköz* áll rendelkezésre a tanteremben. Ezeket tanulóink akár kis méretben is megkaphatják, így bármikor használhatják, amikor szükségük van rá. Például a szófajokat felsoroló kis szemléltető eszköz:

Szófaj neve	Kérdőszó	Példa
Főnév	Ki? Mi?	Tamás autó
Melléknév	Milyen?	sárga magas
Ige	Mit csinál? Mi történik?	alszik zuhan

27. ábra: Szófajok

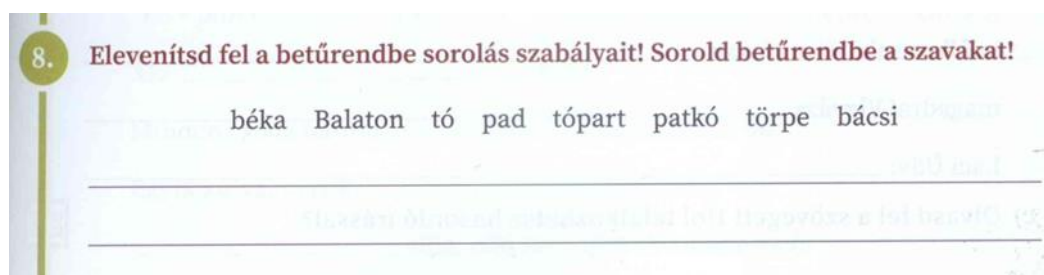
Sokszor még a magasabb évfolyamokon is újra és újra át kell ismételniük, meg kell tanulniuk a tanulóknak a szófajokkal kapcsolatos tudnivalókat, mert azok alsó tagozatos korukban nem rögzültek megfelelően. Legyünk türelmesek és engedjük a segédeszközök használatát!

A következő táblázatban a magyar ábécé betűit láthatjuk betűrendben, mely a betűrendbe sorolást igénylő feladatokhoz nyújthat segítséget a tanulóknak:

a	á	b	c	cs	d	dz	dzs	e	é
f	g	gy	h	i	í	j	k	l	ly
m	n	ny	o	ó	ö	ő	p	q	r
s	sz	t	ty	u	ú	ü	ű	v	w
x	y	z	zs						

28. ábra: A magyar ábécé

Nézzünk egy példát a harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetben arra, hogy milyen feladatnál használhatja a sajátos nevelési igényű tanuló az ábécét mint segédeszközt:

29. ábra: Betűrendbe sorolás

Egy füzetben vagy munkafüzetben található feladat megoldásához hasznos segédeszköz lehet a tanulók *tankönyve*. A harmadik osztályosoknak szóló Fogalmazás munkafüzet tartalmazza a következő feladatot:

7. **Pipáld ki az általad helyesnek gondolt mondatokat! Indokold döntésedet!**

- ☐ A tárgyalás a fogalmazás legrövidebb része.
- ☐ A tárgyalásban ügyelnünk kell a cselekmény időrendjére.
- ☐ A tárgyalás a fogalmazás leghosszabb része.
- ☐ A tárgyalásban nem írunk hosszú mondatokat.
- ☐ A tárgyalásban gyakran jelenik meg párbeszéd.

30. ábra: A tárgyalás jellemzői

A feladat a tárgyalással kapcsolatos állítások helyességének megítélését igényli. Megoldásához segítségképpen felajánlhatjuk a tanulási zavarral küzdő tanulónknak, hogy használja a Fogalmazás tankönyvét. Esetleg a munkafüzet instrukciója mellé odaírhatjuk számára:

„Segít a tankönyv 56. és 57. oldala!”

A *tablet* és a *laptop* szintén hasznos segédeszköz lehet számukra. Kiváló motivációs eszköz a mai kor gyermekének, ha folyóírás helyett gépelve adja meg válaszát egy-egy feladatra. A felső tagozatos és a középiskolás diszgráfias tanulóknak is engedélyezett a tablet és a laptop használata. Folyóírással történő jegyzeteléskor ugyanis lemaradnak, írásukat sem ők, sem pedig tanáraik nem tudják elolvasni. A digitális segédeszközök használatát már előkészíthetjük alsó tagozaton is, ha néhány feladat megoldását ilyen formában kérjük a gyermektől.

A *Youtube* is hasznos segítség szokott lenni. Egyre több vers, versrészlet megtanulását várjuk el. Ez a nyelvi képességeiben, emlékezeti működésében gyenge tanulóktól nagy erőfeszítést igényel. Ajánljuk fel nekik, hogy a Youtube segítségével tanuljanak verseket, és adjuk meg az adott vers elérhetőségét a videómegosztón. A vers részletenkénti meghallgatása, majd visszamondása hasznos tanulási technika lehet.

A *hangoskönyvek* szintén jó segédeszköznek minősülhetnek. Megnézhetik az olvasmány *filmes* feldolgozását is, ezáltal ugyanúgy megismerik a történet főbb vonalait, érzékelik annak művészi értékét.

Differenciálás a szóbeli utasítások terén

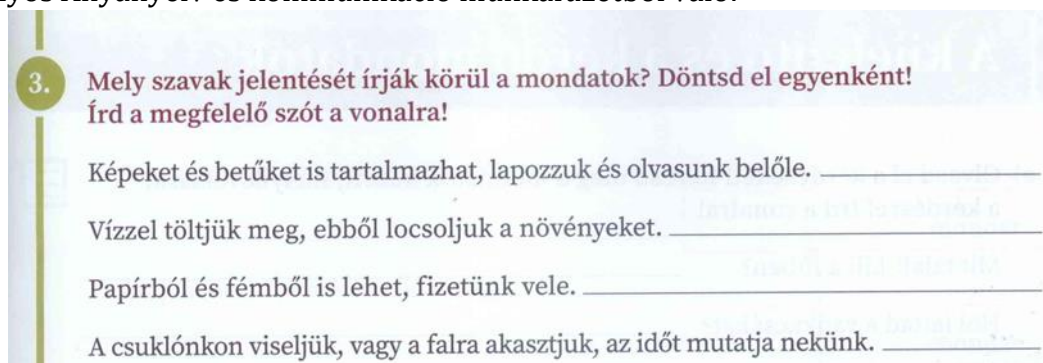
A tanítási órákon számtalan utasítás hangzik el a pedagógustól. Például: “Nyisd ki a könyved a 35. oldalon és vedd elő a füzetedet! Vegyél a kezébe kék ceruzát és karikázd be a hosszú ó betűket! Pirossal a rövid o betűket!” A sajátos nevelési igényű gyermekek számára egy ilyen bonyolult instrukció követhetetlen. Ennek hátterében számos ok állhat: figyelmük megtartásának nehezítettsége, gyengébb memóriájuk, alacsony szintű beszéd- és mondatértésük, szegényes szókincsük, lassú feldolgozási sebességük és munkatempójuk, valamint fáradékonyságuk. Ezek miatt bizonyos utasításokat nem vagy csak részlegesen követnek.

Ha egy kis tanítványunkon azt vesszük észre, hogy nem követi az utasításunkat, úgy segíthetünk neki a legjobban, ha megismételjük számára még egyszer a szóban forgó instrukciót. Gyakran szükséges egyszerűbb nyelvi szerkezeteket használni. Egy-egy összetettebb, több lépésből álló feladat elvégzésekor az instrukciókat lépésekre is bonthatjuk számára és mindig csak a soron következő alfeladattal kapcsolatos teendőket közöljük.

Differenciálás az írásbeli utasítások terén

A tankönyvekben, munkafüzetekben található feladatok utasításai olykor nehezen értelmezhetők egy tanulási zavarral küzdő kisiskolás számára, ezért kell leegyszerűsíteniük és lerövidíteniük azokat.

Ezt megtehetjük szóban is. Ha azt tapasztaljuk, hogy tanítványunk nem kezd bele a feladatába, számára felolvashatjuk, elismételhetjük röviden és lényegretörően a feladatot. Ha azt szeretnénk, hogy a tanulónk kezdettől fogva önállóan dolgozzon, és a feladatértését is szeretnénk erősíteni, a feladat leírását differenciálhatjuk számára. Példánk a harmadik osztályos Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetből való:

31. ábra: Fogalom meghatározása

Az instrukció nem kifejezetten bonyolult a nyelvi szerkezet szempontjából. Ám azt rövidebben is meg lehet fogalmazni:

Mire gondoltam? Írd le a vonalra!

Képeket és betűket is tartalmazhat, lapozunk és olvasunk belőle. _____

Vízzel töltjük meg, ebből locsoljuk a növényeket. _____

Papírból és fémből is lehet, fizetünk vele. _____

A csuklónkon viseljük, vagy a falra akasztjuk, az időt mutatja nekünk. _____

A következő példában egyszerűsítettük és le is rövidítettük az utasításokat. Az eredeti feladat a harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetben található:

5. a) Írj egy-egy olyan gondolati dolgot jelentő főnevet soronként, amely a sorban szereplő összes főnév jelentéséhez kapcsolódik! Dolgozz a példa szerint! Keress több megoldást!

pénztárgép	áru	vevő	bevásárlókosár	pénz	eladó	vásárlás
gyógyszer	recept	mentőautó	betegek	orvos	injekció	_____
csúszda	gyerekek	homokozó	hinta	szülők		_____
tanszerek	táska	tanárok	tolttartó	tanulók	tábla	_____

32. ábra: Főfogalom megadása

A könnyebb változat a következő:

Melyik főnévvel kapcsolatosak a szavak? Írd le!

pénztárgép	áru	vevő	bevásárlókosár	pénz	eladó	vásárlás
gyógyszer	recept	mentőautó	betegek	orvos	injekció	_____
csúszda	gyerekek	homokozó	hinta	szülők		_____
tanszerek	táska	tanárok	tolttartó	tanulók	tábla	_____

Differenciálás a feladatok megoldására szánt időben

A sajátos nevelési igényű tanulók általában lassabb munkatempóval dolgoznak, mint társaik. A feladatok mennyiségének csökkentése mellett *hosszabb időt is biztosíthatunk* számukra, például a *versek megtanulására*. Tőlük egy későbbi órán kérdezzük ki az adott költeményt. Az időhosszabbításnál vegyük figyelembe a vers hosszát is! Ezzel az önbizalmukat is erősíthetjük, és azt a jó érzést válthatjuk ki, hogy számíthatnak ránk. A biztonságérzetüket úgy is tudjuk fokozni, hogy nem kell kiállniuk társaik elé, hanem kétszemélyes helyzetben mondhatják el a verset.

Előfordulhat, hogy egy tanulási zavarral küzdő tanuló nem tudja befejezni a *tanítási órán* a feladatát. Ilyenkor adjunk lehetőséget arra, hogy a napköziben fejezhesse be azt. Ha lehet, ne otthon kelljen bepótolnia az órai munkát! Ha az osztály 30 percig dolgozik a felmérőn, a tanulási zavarral küzdő kisdíáknak ezt akár 15 perccel is megnövelhetjük. Ha az osztály is 45 percig írja a dolgozatot és ő még nincs kész, adjunk lehetőséget arra, hogy szünetben, a következő órán vagy napköziben fejezhesse be munkáját. A cél, hogy tanulónk számot tudjon adni tudásáról.

A nagyobb volumenű *házi feladatok*, projektek megvalósítására, a *dolgozatok*, *felmérők* megírására szintén adhatunk neki több időt.

Differenciálás a feladatok mennyiségének csökkentésével

A gyermekek munkatempója tantárgyanként is nagyon változó lehet. Lehet olyan tanítványunk, aki gyorsan számol, de nehézkesen, lassan ír. Ez a tanulási zavarral küzdő tanulókra is érvényes, de ők még a társaikhoz képest is eltérő képet mutatnak az információk lassabb feldolgozása miatt.

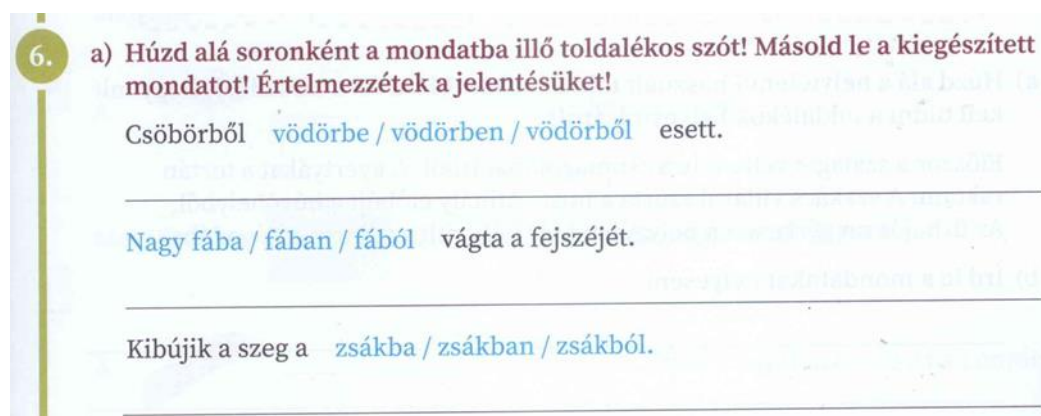
Ezért tanítványainknak nagy segítséget jelenhet, ha a *feladatok mennyisége* terén is differenciálunk. Egyrészt úgy, hogy kihagyjuk bizonyos feladatok vagy feladatrészek megoldását a munkafüzetben, a tankönyvben, vagy a füzetben, másrészt pedig úgy, hogy a feladatot lerövidítjük számukra. A tanítási órán az *órai feladatvégzés* alatt, a *házi feladatok*, a *dolgozatok* vagy a számonkérés esetében is érdemes így differenciálnunk.

Nagyobb eséllyel kezdenek neki a feladatnak, ha tudják, hogy azt belátható időn belül sikerül megoldaniuk. A nagy mennyiségű tanulnivaló sok esetben frusztrációt, szorongást kelt a tanulóknban. Érdemes annyi házi feladatot adnunk, amennyit a napköziben el tudnak végezni. Alsó tagozatban otthonra – ha lehetséges – minimális mennyiségű feladatot adjunk. Az iskolai idő végére sajátos nevelési igényű tanulóink nagyon gyakran elfáradnak és kimerülnek. Nemegyszer a szülők oldják meg gyermekük helyett a feladatokat – a gyermekük iránti együttérzés jegyében.

Az iskolai időn kívüli időt inkább fordítsák pihenésre, kikapcsolódásra, játékra.

Kihagyás

A következő feladat a harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetben található:

6. a) Húzd alá soronként a mondatba illő toldalékos szót! Másold le a kiegészített mondatot! Értelmezzétek a jelentésüket!

Csőbörből vödörbe / vödörben / vödörből esett.

Nagy fába / fában / fából vágta a fejszét.

Kibújik a szeg a zsákba / zsákban / zsákból.

33. ábra: Mondatok kiegészítése toldalékos szavakkal

A feladat átalakított változatában csökkentjük a feladat mennyiségét és másolást nem kérünk a tanulóktól.

Húzd alá soronként a mondatba illő toldalékos szót! Értelmezzétek a jelentésüket!

Csőbörből vödörbe / vödörben / vödörből esett.

Nagy fába / fában / fából vágta a fejszét.

Kibújik a szeg a zsákba / zsákban / zsákból.

Olvasmányhoz kapcsolódó szövegértési feladatok megoldásánál a sajátos nevelési igényű diákunk esetében akár teljes feladatok kihagyásával is élhetünk.

Például:

Táltos paripa

- Ki mondja kinek a Mirkó királyfi meg a táltos paripa című mesében?**

Egyet se búsulj! _____

Egyet se félj! _____

Mit parancsolsz? _____

Mit keresel? _____

Ne vessen ám mind a két szeme! _____
- Miért változott a király aranyalmává, a lánya pedig aranyvirággá?**

- Mikor változott át a gebe táltos paripává a mesében? Keresd meg a szövegben, és írd le!**

- Számold meg a történet mondatait időrendben!**

 - ☐ Megveregette Mirkó királyfi a gebe oldalát, s szelíd szóval biztatta.
 - ☐ Ennek a királynak az egyik szeme mindig sírt, a másik mindig nevetett.
 - ☐ Mit keresel az én apám udvarában, te idegen vitéz?
 - ☐ Hetedhét országra szóló mulatságot tartottak.
 - ☐ Nálad szebb aranyvirágot még nem látott a szemem!
 - ☐ Szálljak-e, mint a szél, vagy repüljek-e, mint a gondolat?
 - ☐ Ahogy átlépték a küszöböt, a király aranyalmává, a leánya meg aranyvirággá változott.

34

34. ábra: Szövegértési feladatsor a „Mirkó királyfi meg a táltos paripa” című meséhez

Elegendő, ha az első három feladat megoldását kérjük, és az utolsót – mivel az a legnehezebb – ki is hagyhatjuk. Ezáltal a feladatra szánt idővel és a diák energiáival is spórolunk.

Rövidítés

A harmadik osztályosoknak szóló Szövegértés munkafüzet II. kötetében található a következő feladat:

7. Fejezd be a mondatokat! Mondatonként csak egy szót húzhatsz alá!

A Bakony a Balatontól
 délre keletre északra nyugatra található.

A Dunántúli-középhegység
 legnagyobb legkisebb legkeletibb tagja.

A Bakony mellett a
 Mecsek Cserhát Vértes Mátra húzódik.

A domborzati térképen a hegyeket
 zöld kék barna sárga színnel jelölik.

35. ábra: Mondatok kiegészítése szavakkal

A feladatban hiányos mondatokat kell kiegészíteni 3–4–5 lehetőség közül választva. Tanulási zavarral küzdő tanulóinknak elég az is, ha kevesebb lehetőség közül válogatnak – így valamivel kevesebb szót kell elolvasniuk.

Fejezd be a mondatokat! Mondatonként csak egy szót húzhatsz alá!

A Bakony a Balatontól
 délre északra keletre található.

A Dunántúli-középhegység
 legnagyobb legkisebb tagja.

A Bakony mellett a
 Mecsek Cserhát Vértes húzódik.

A domborzati térképen a hegyeket
 zöld kék barna színnel jelöljük.

Ha nem áll módunkban vagy nincs időnk külön feladatlapot készíteni, akkor úgy is lerövidíthetjük a feladatot, hogy a munkafüzetükben *kihúzzunk* néhány lehetőséget.

Egy másik feladatban ellentétes jelentésű igéket kell keresni. A feladat a harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció tankönyvben található.

8. a) Cseréld ki az alábbi mondatok igéit ellentétes jelentésűre! Ha jól dolgozol, egy-egy szólást vagy közmondást kapsz.

A szegény embert még az ág is tolja. • Az sír, aki a végén is sír. • Aki a virágot utálja, rossz ember nem lehet. • Ajkára melegszik a mosoly. • Csak a mának hal. • Megy még kutyára dér! • Megfagy a boldogságtól. • Még ha a feje tetejére ül is. • Egy követ szívnek. • Örökre kinyitja a szemét. • Úgy suttog, ahogy a torkán kifér.

- b) Beszéljétek meg a szólások, közmondások jelentését!

36. ábra: Igék kicserélése mondatokban

A feladat a) és b) pontját meghagyhatjuk, a mondatokat azonban lerövidíthetjük, és a számukat is csökkenthetjük. A 11 mondat helyett adhatunk a lassabban haladó gyermekeknek 5–6 mondatot – a tempójuktól függően. Így valószínűleg ugyanannyi idő alatt lesznek készen, mint a többiek a 11 mondattal.

Differenciálás a feladatok technikai kivitelezése szerint

Egyes tanulók számára – a sok gyakorlás ellenére is – gondot okoz a szabályos betűalakítás és -kötés, a vonalközbe írás, a pedagógus által diktált írástempó tartása, a helyesírás, az írásbeli szövegalkotás, a fogalmazás. Előfordulhat az is a tanulási zavarral küzdő tanulók nagy részénél, hogy írásuk egy idő után spontán módon jobbra dől. Ez nem számít hibának, mert az egyéni írásmód velejárója.

Ha van az osztályunkban olyan tanuló, aki nem sajátos nevelési igényű, mégis látjuk, hogy komoly nehézsége van az írás és helyesírás terén, javssoljuk a gyermek szakértői vizsgálatát a területileg illetékes pedagógiai szakszolgálatnál.

A sajátos nevelési igényű gyermekek számára a hosszabb írásbeli válaszadást igénylő feladatok megoldása, kitöltése komoly erőfeszítést jelent, és gyakran hosszabb ideig tart, mint az átlagos képességű társaiknak. Ezen úgy tudunk segíteni, ha a gyermekek között a feladatokra vonatkozó válaszadás módjában differenciálunk. Számos tanuló szakértői véleménye tartalmazza, hogy a szóbeli számonkérést helyezzük előtérbe náluk. Ezzel élhetünk úgy is, hogy egy írásbeli dolgozat bizonyos feladataira írásban válaszol, míg a hosszabb, kifejtős kérdésekre szóban. De akár az összes kérdésre is válaszolhat szóban.

Egyéb lehetőségünk is van, hogy elkerüljük az írásbeli válaszadást. Nézzünk erre néhány ötletet!

Válaszlehetőségeket adunk a gyermekeknek, melyek közül csak be kell karikázniuk a megfelelőt. Így nem kell megfogalmazniuk a választ, időt és energiát spórolnak meg – a tudásukról pedig ugyanúgy számot adnak, mintha leírták volna válaszukat. A harmadik osztályosoknak szóló Szövegértés munkafüzetben található a példánk:

6. Keresd a válaszokat a magazin hasábjain!

A leghíresebb Sárkányölő Szent György-szobor alkotóinak neve: _____

A Sárkány Lovagrend alapítója: _____

A sárkány szó eredeti jelentése: _____

A komodói sárkány tényleg sárkány? Indokolj! _____

Az Ásító szörnyetegről szóló mese Csukás István melyik művében szerepel? _____

Hogy hívják az Így neveld a sárkányodat című film főszereplőjét? _____

37. ábra: Szövegértési feladat a „Sárkánysarok” magazinhoz

A könnyített változat:

Keresd a válaszokat a magazin hasábjain! Húzd alá!

A leghíresebb Sárkányölő Szent György-szobor alkotóinak neve:

- a) Kolozsvári Márton és György b) György Márton és Zsigmond c) Gyulai Pál és Ábel

A Sárkány Lovagrend alapítója:

- a) Szent György b) Kolozsvári Márton c) Zsigmond király

A sárkány szó eredeti jelentése:

- a) egyfejű b) páncélos c) sziszegő, mérges köpésű

A komodói sárkány tényleg sárkány?

- a) Nem, hanem gyík. b) Igen, tényleg sárkány. c) Nem sárkány, hanem krokodil.

Az Ásító szörnyetegről szóló mese Csukás István melyik művében szerepel?

- a) A hős sárkányölő b) Így neveld a sárkányodat c) Pom Pom meséi

Hogy hívják az Így neveld a sárkányodat című film főszereplőjét?

- a) Hablaty b) Astrid c) Takonypóc

A tanulók így is a lényegkiemelést gyakorolják, a szövegértés alapján – csak egy teszt jellegű feladatban. Ha nincs időnk külön feladatlapot készíteni, a munkafüzetbe is odaírhatjuk a válaszlehetőségeket, melyek közül kiválasztják a helyes megoldást.

A feladat kitöltése helyett kérhetjük, hogy válaszaikat *húzzák alá* – akár különféle színekkel.

A harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetben felkiáltó mondatokat kell válogatni az alapján, hogy milyen érzelmeket, érzéseket fejeznek ki:

a) Keresd meg a felkiáltó mondatokat! Másold le őket aszerint, hogy milyen érzelmeket, érzéseket fejeznek ki!

Egészen másra számítottam sajnos! Nahát, hogy éppen itt találkoztunk!
Szörnyen felbosszantottál! Nagyon szép képet láttam a kiállításon. Hogy hívják a barátnődet? Hú, milyen gyönyörű! Felénk gyakran esik az eső.
Annyira boldog vagyok!

tetszést fejez ki:

örömet fejez ki:

csalódást fejez ki:

haragot fejez ki:

38. ábra: Felkiáltó mondatok csoportosítása

A feladatot a következőképpen is átalakíthatjuk egy sajátos nevelési igényű gyermek számára:

2. a) Keresd meg a felkiáltó mondatokat! Húzd alá őket aszerint, hogy milyen érzelmeket, érzéseket fejeznek ki! A mondatokat az adott érzellemnek megfelelő színnel húzd alá!

tetszést fejez ki örömet fejez ki csalódást fejez ki haragot fejez ki

Egészen másra számítottam sajnos!

Nahát, hogy éppen itt találkoztunk!

Szörnyen felbosszantottál!

Nagyon szép képet láttam a kiállításon.

Hogy hívják a barátnődet?

Hú, milyen gyönyörű!

Felénk gyakran esik az eső.

Annyira boldog vagyok!

Ha nincs lehetőségünk külön feladatlapot készíteni, akkor a tanuló munkafüzetében is nagyon rövid idő alatt alá tudjuk húzni színessel az érzelmeket és közölhetjük vele szóban a feladatát.

Színekkel való aláhúzás helyett akár összekötést is kérhetünk a tanulótól: „Keresd meg a felkiáltó mondatokat! Kösd össze őket aszerint, hogy milyen érzelmeket, érzéseket fejeznek ki!” Ezt a megoldási módot is megfogalmazhatjuk szóban a gyermeknek, nem muszáj külön feladatlappal készülni számára.

Az írásbeli válaszadás helyett *rajzolással* is válaszolhatnak a tanulók egy-egy feladatra. A harmadik osztályosoknak szóló Fogalmazás munkafüzetben található a következő feladat:

39. ábra: Párbeszéd alkotása

A könnyített változat:

Rajzold le a füzetbe azt, hogy az apa és az orvos beszélget!

A tanulási zavarral küzdő gyermekeknek érdemes tehát több „zárt végű”, összekötős, aláhúzás, bekarikázandó, és teszt jellegű, vagy rajzolást igénylő feladatot adni – az írás, az olvasás, a nyelvtan és fogalmazás órán egyaránt.

Differenciálás a gondolkodási szint és a tudásszint alapján

Osztályunk nagyon változatos képet mutathat a gyerekek *gondolkodási szintje, tudásszintje és olvasási képessége* alapján. Ha van az osztályunkban nehezen olvasó vagy diszlexiával küzdő gyermek, számára mindenképpen differenciálnunk szükséges.

A harmadik osztályos Olvasókönyvben található *A szebeni muzsikuskok* című magyar népmese:

A szebeni muzsikuskok

Volt egyszer egy szegény ember, annak meg egy szamara. Avval hordta a malomba a búzát. Megöregedett a szamár, s mikor már nem bírta a terhet, fölterette magában, hogy elszegődik muzsikusknak. Egyik reggel elbúcsúzott a kapufélfától, elindult. Amint mendegélt, szembetalálkozott egy kutyával, s kérdezte:

- Hová, hová, Talpas koma? Talán csak nem hírt viszel valakinek?
- Nem hírt viszek, hanem annyira megöregedtem, hogy nem érem el a nyulat, s agyon akar ütni a gazdám. Nem tudom, mi lesz velem, éhen veszek.
- Egyet se búsulj! Gyere velem Szebenbe, megyek muzsikusknak. Tovább mentek, mendegéltek, találkoztak egy macskával.
- Hová, hová, Körömös koma?
- Megyek világá. Dézmáltam az asszonyom húsából, muszáj világá mennem.
- Gyere velünk, Körömös koma! Mi Szebenbe megyünk muzsikusknak. Délután egy kocsmához értek, egy kakas kukorékolott ott a kapufélfán. Kérdi tőle a szamár:
- Ugyan miért erőlködsz annyira, te százfeleségű török basa?
- Vendégek érkeztek, és az asszonyom le akar vágni vacsorára, hát kukorékolok, amíg tehetem.
- Csak nem estél a fejed lágyára? Csak nem hagyod magad?
- Hát mit tegyek?
- Gyere velünk muzsikusknak!

Mind a négyen elindultak. Útközben elesteledett, s megpihentek egy fa alatt. A szamár lefeküdt a tövébe, a kutya arrébb valamivel, a macska föl mászott a közepébe, a kakas meg a legtetjére repült. Mikor ott megült, széjjel nézett, világosságot látott a közelben. Elindultak a fény felé. Mikor odaértek, zsványokat találtak. Azok éppen rengeteg enni-valóból lakmároztak.

- Hogyan juthatunk be? – kérdezte a macska.
- Tudjátok mit? – mondta a szamár. – Én a két első lábamat ráteszem az ablak párkányára. A kutya üljön a hátamra, a macska a kutya hátára, a macska hátára szálljon a kakas, és ki hogy tud, kiabáljon.

Úgy is tettek. A zsványok erősen megijedtek, és kifutottak a ház-ból. Erre ők bevonultak. Jól láttak, mindegyik fekvődni készült. A szamár a szemétdombra, a kutya a konyhaküszöbre, a macska a tűzhelyre, a kakas a ház tetejére.

Tanakodtak a zsványok, ki menjen a házba, mert sajnálták otthagyni az ételt, italt, kincseket. Vállalkozott az egyik.

Bement a padlásajtón, a tűzhely felől két kerek világosságot látott, és a macska az arcába kapott. A konyhaküszöbön lábába harapott a kutya. Ahogy a szemétdombhoz ért, a szamár jó nagyot rúgott rajta. A kakas a háztetőn kukorékolott. Visszament a zsvány a társaihoz, és azt mondta:

- A tűzhelyen valami kerek világosság belekapott az arcomba, a konyhaküszöbön belém szúrtak egy tűt, a szemétdombnál valaki jól hátba vágott egy nagy furkósbottal, a ház tetején ül a bíró, és azt kiáltja: Hozzatok ide a zsványt, hadd kaparjam ki a szemét!

A zsványok nagyon megijedtek, és otthagyták a tanyájukat a rengeteg enni-valóval. A szamár, a kutya, a macska, a kakas jól éltek aztán, nem kellett szolgálniuk senkinek. Ették-ittak, talán most is élnek, ha meg nem haltak.

magyar népmese

▶ Melyik állat miért indult vándorútra?

▶ Hogyan kergették el az állatok a zsványokat? Melyik állat hová feküdt?

▶ Mitől ijedt meg a zsvány?

Kiöregedett cirkuszi állatok

„A cirkuszi állatok éveken át sztárként lépnek nap mint nap a porondra, ezért megérdemlik, hogy életük utolsó éveiben is méltó és kellemes helyen éljenek” – nyilatkozta az Eötvös cirkusz igazgatója. A kiöregedett cirkuszi állatok vagy gondozóknál maradnak halálukig, vagy állatkereteknek adományozzák őket. Ez azonban sokszor nem jelent megoldást, hiszen ezek az állatok más körülményekhez szoktak. Ezért alapítanak állatotthont számukra.

40. ábra: „A szebeni muzsikuskok” című mese

Vannak olyan harmadik osztályos sajátos nevelési igényű tanulók, akiknek az olvasási képessége még nincs azon a szinten, hogy ezt a mesét elolvassák és megértsék, mert viszonylag hosszú, és a nyelvezete is nehéz. Számukra érdemes lerövidíteni és egyszerűsíteni a szöveget, hiszen akkor fejlődnek, ha a tudásszintjüknek megfelelő szintű szöveget olvasnak. A következőkben bemutatunk néhány differenciálási módot.

Rövidítés és egyszerűsítés

A hosszabb és bonyolultabb mondatok kihagyásával *lerövidíthetjük és egyszerűbb nyelvi formába is önthetjük* a mesét:

A szebeni muzsikusok

Volt egyszer egy szegény ember, annak meg egy számara. Megöregedett a számár, már nem bírta a terhet. Eldöntötte, hogy elszegődik muzsikusnak. Egyik reggel elindult. Amint mendegélt, szembetalálkozott egy kutyával, s kérdezte:

- Hová, hová, Talpas koma?
- Annyira megöregedtem, hogy nem érem el a nyulat, s agyon akar ütni a gazdám.
- Egyet se búsulj! Gyere velem Szebenbe, megyek muzsikusnak.

Tovább mentek, mendegéltek, találkoztak egy macskával.

- Hová, hová, Körmös koma?
- Megyek világga. Ettem az asszonyom húsából, muszáj világga mennem.
- Gyere velünk! Mi Szebenbe megyünk muzsikusnak.

Egy kocsmához értek, egy kakas kukorékolt ott a kapufélfán. Kérdi tőle a számár:

- Ugyan miért erőlködsz annyira, te kakas?
- Az asszonyom le akar vágni vacsorára.
- Gyere velünk muzsikusnak!

Mind a négyen elindultak. Útközben elesteledett, s megpihentek. A kakas világosságot látott a közelben. Elindultak a fény felé. Mikor odaértek, zsványokat találtak. Azok éppen lakmároztak.

- Hogyan juthatunk be? – kérdezte a macska.
- Tudjátok mit? – mondta a számár. – Én a két első lábamat ráteszem az ablak párkányára. A kutya ülön a hátamra, a macska a kutya hátára, a macska hátára szálljon a kakas. Ki hogy tud, kiabáljon.

Úgy is tettek. A zsványok erősen megijedtek. Kifutottak a házból. Erre ők bevonultak. Jóllaktak, mindegyik feküdni készült. A számár a szemétdombra, a kutya a konyhaküszöbre, a macska a tűzhelyre, a kakas a ház tetejére.

Tanakodtak a zsványok, ki menjen a házba. Sajnálták otthagyni az ételt, italt, kincseket. Vállalkozott az egyik.

Bement a padlásajtón. A tűzhely felől két kerek világosságot látott, és a macska arcába kapott. A konyhaküszöbön lábába harapott a kutya. Ahogy a szemétdombhoz ért, a számár jó nagyot rúgott rajta. A kakas a háztetőn kukorékolt. Visszament a zsvány a társaihoz, és azt mondta:

- A tűzhelyen valami kerek világosság belekapott az arcomba. A konyhaküszöbön belém szúrtak egy tűt. A szemétdombnál valaki jól hátba vágott egy nagy furkósbottal. A ház tetején ül a bíró, és azt kiáltja: Hozzátok ide a zsványt, hadd kaparjam ki a szemét!

A zsványok nagyon megijedtek. Otthagyták a tanyájukat a rengeteg ennivalóval. A számár, a kutya, a macska és a kakas jól éltek aztán, nem kellett szolgálniuk senkinek. Ettek-ittak, talán most is élnek, ha meg nem haltak.

Részleges szótagolás

Néhány pszichés fejlődési zavarral küzdő tanulónak szüksége lehet még arra, hogy az olvasmány *hosszabb szavait szótagolva szedjük* számára.

A sze-be-ni mu-zsi-ku-sok

Volt egyszer egy szegény ember, annak meg egy sza-ma-ra. Avval hordta a ma-lom-ba a búzát. Meg-ö-re-ge-dett a számár, s mikor már nem bírta a terhet, föl-tet-te ma-gá-ban, hogy el-sze-gő-dik mu-zsi-kus-nak. Egyik reggel el-bú-csú-zott a ka-pu-fél-fá-tól, el-in-dult. Amint men-de-gélt, szem-be-ta-lál-ko-zott egy kutyával, s kér-dez-te:

- Hová, hová, Talpas koma? Talán csak nem hírt viszel va-la-ki-nek?
- Nem hírt viszek, hanem annyira meg-ö-re-ged-tem, hogy nem érem el a nyulat, s agyon akar ütni a gazdám. Nem tudom, mi lesz velem, éhen veszek.
- Egyet se búsulj! Gyere velem Sze-ben-be, megyek mu-zsi-kus-nak.

Tovább mentek, men-de-gél-tek, ta-lál-koz-tak egy macskával.

- Hová, hová, Körmös koma?
- Megyek vi-lág-gá. Dézs-mál-tam az asszonyom húsából, muszáj világgá mennem.
- Gyere velünk, Körmös koma! Mi Sze-ben-be megyünk mu-zsi-kus-nak.

Délután egy kocsmához értek, egy kakas ku-ko-ré-kolt ott a ka-pu-fél-fán. Kérdi tőle a számár:

- Ugyan miért erőlködsz annyira, te száz-fe-le-sé-gű török basa?
- Vendégek érkeztek, és az asszonyom le akar vágni vacsorára, hát ku-ko-ré-ko-lok, amíg tehetem.
- Csak nem estél a fejed lágyára? Csak nem hagyod magad?
- Hát mit tegyek?
- Gyere velünk mu-zsi-kus-nak!

Mind a négyen el-in-dul-tak. Út-köz-ben el-es-te-le-dett, s meg-pi-hen-tek egy fa alatt. A számár lefeküdt a tövébe, a kutya arrébb valamivel, a macska föl-má-szott a közepébe, a kakas meg a tetejébe repült. Mikor ott megült, széj-jel-né-zett, vi-lá-gos-sá-got látott a közelben. Elindultak a fény felé. Mikor odaértek, zsi-vá-nyo-kat találtak. Azok éppen rengeteg en-ni-va-ló-ból lak-má-roz-tak.

- Hogyan juthatunk be? – kérdezte a macska.
- Tudjátok mit? – mondta a számár. – Én a két első lábamat ráteszem az ablak pár-ká-nyá-ra. A kutya üljön a hátamra, a macska a kutya hátára, a macska hátára szálljon a kakas, és ki hogy tud, kiabáljon.

Úgy is tettek. A zsi-vá-nyok erősen megijedtek, és ki-fu-tot-tak a házból. Erre ők be-vo-nul-tak. Jól-lak-tak, mindegyik feküdni készült. A számár a sze-mét-domb-ra, a kutya a kony-ha-kü-szöb-re, a macska a tűz-hely-re, a kakas a ház tetejére.

Ta-na-kod-tak a zsi-vá-nyok, ki menjen a házba, mert sajnálták otthagyni az ételt, italt, kincseket. Vál-lal-ko-zott az egyik.

Bement a pad-lás-aj-tón, a tűzhely felől két kerek vi-lá-gos-sá-got látott, és a macska arcába kapott. A kony-ha-kü-szö-bön lábába harapott a kutya. Ahogy a sze-mét-domb-hoz

ért, a számár jó nagyot rúgott rajta. A kakas a háztetőn ku-ko-ré-kolt. Visszament a zshivány a társaihoz, és azt mondta:

- A tűz-he-lyen valami kerek vi-lá-gos-ság be-le-ka-pott az arcomba, a kony-ha-kü-sző-bön belém szúrtak egy tűt, a sze-mét-domb-nál valaki jól hátba vágott egy nagy fur-kós-bot-tal, a ház tetején ül a bíró, és azt kiáltja: Hozzátok ide a zshiványt, hadd kaparjam ki a szemét!

A zsi-vá-nyok nagyon meg-i-jed-tek, és ott-hagy-ták a tanyájukat a rengeteg en-ni-va-ló-val. A számár, a kutya, a macska és a kakas jól éltek aztán, nem kellett szol-gál-ni-uk senkinek. Ettek-ittak, talán most is élnek, ha meg nem haltak.

Azt, hogy milyen szinten kell differenciálnunk egy olvasmányt, tanítványunk olvasási képességei határozzák meg. A cél az, hogy a tanuló megértse a mese tartalmát és gyakorolja az olvasást. Ha az egyszerűsített változatra van szükség, érdemes az átlagostól nagyobb betűmérettel és szélesebb sortávolságot hagyva gépelni a szöveget.

A feladatok differenciálása olvasási szint szerint

Előfordulhat, hogy az olvasmány feladatait is differenciálnunk kell a sajátos nevelési igényű gyermekeknek. A szebeni muzsikuskok című mese előtt található az alábbi, ráhangolódást segítő gyakorlat:

1. Mit jelentenek a következő szavak, kifejezések? Válaszd ki a helyes megoldást a magyarázatok közül! Mondd ki a betűjelét!

Elbúcsúzott a kapufélfától.	a) Gólt rúgott. b) Elköszönt. c) Nem hitte, hogy gólt rúghat.
elesteledett	a) Nagyot esett. b) Elesett, mert sötét lett. c) Este lett.
padlásajtó	a) Újság. b) Sajtféleség. c) A háztető alatt lévő helyiség bejárata.
éhen vesz	a) Nagyon éhes. b) Éhesen vásárol. c) Éhesen vezet.
dézmáltam	a) Egy dézsában álldogáltam. b) Megettem. c) Adót fizettem.
zshiványok	a) Zsíros anyagok. b) Rablók. c) Zsibvásáron árulók.
Nem esik a feje lágyára.	a) Nem esik el. b) Száraz az idő. c) Nem olyan ostoba, hogy megtegye.

41. ábra: Gyakorló feladat „A szebeni muzsikuskok” című meséhez

Ha a tanulási zavarral küzdő tanulónk tudásszintje megkívánja, a hosszabb szavakat szedhetjük számára szótagolva, valamint adjunk csak két választási lehetőséget a három helyett. A utóbbihoz nem is szükséges külön feladatlapot készíteni, elég, ha az olvasókönyvében az egyik helytelen választ áthúzzuk. Nézzük a feladat egyszerűsített változatát:

Mit jelentenek a kö-vet-ke-ző szavak, ki-fe-je-zé-sek? Válaszd ki!

El-bú-csú-zott a ka-pu-fél-fá-tól.

- a) Gólt rúgott. b) El-kö-szönt.

el-es-te-le-dett

- a) Elesett, mert sötét lett. b) Este lett.

pad-lás-aj-tó

- a) Sajt-fé-le-ség b) A háztető alatt lévő helyiség be-já-ra-ta.

éhen vesz

- a) Nagyon éhes. b) Éhesen vásárol.

dézs-mál-tam

- a) Egy dé-zsá-ban áll-do-gál-tam. b) Megettem.

zsi-vá-nyok

- a) Zsíros anyagok. b) Rablók.

Nem esik a feje lágyára.

- a) Száraz az idő. b) Nem olyan os-to-ba, hogy meg-te-gye.

Lehetséges, hogy nem csupán az olvasmány szövegét szükséges tanulónk tudásszintje, olvasási szintje szerint differenciálnunk, hanem a *munkafüzetek feladatait* is. Az alábbi példa a harmadik osztályosoknak szóló Fogalmazás munkafüzetben található.

2. Olvasd el a bevezetéseket! Kösd a megfelelő kártyához! Keress több megoldást!

Nagyon szép völgyben lakunk. A hegyek úgy ölelik át a kis falut, ahogyan anyuék szoktak bennünket, gyerekeket.

Tavaly október elején nyitotta meg kapuit a Mesemúzeum és Meseműhely a budai vár tövében. A múzeum fő célja, hogy maradandó élményeket nyújtson a klasszikus és a kortárs gyermekirodalom alkotásaival.

Messze, messze, még az Óperenciás-tengeren is túl, szép Csodországban kis herceg-nő született.

Szereplők megnevezése

Helyszín megnevezése

Időpont megnevezése

Február volt, és hatalmas pelyhekben hullt a csillogó hó.

Ahogy a mesékben vannak óriások és törpék, ugyanúgy az állatvilágban is. Ismerd meg a madarak egyik óriását!

Kinőttem a cipőmet. Anyával megbeszéltük, hogy iskola után elmegyünk az áruházba újat vásárolni.

Egyszer volt, hol nem volt, hetedhét országon is túl, volt egy öreg király, s annak egy dala szép fia. Meghalt az öreg király, a királyfira maradt az ország, de nem volt felesége. Gondolta, elmegy világot látni, benéz ide is, benéz oda is, majd talál magához illő feleséget.

42. ábra: Bevezetések csoportosítása

Egy tanulási, olvasási zavarral küzdő kisdíák számára az alábbi változatban egyszerűsítettük a feladatot, igyekeztünk több rövid mondatot használni, valamint a hosszabb szavakat szótagolva írtuk.

Olvasd el a be-ve-ze-té-se-ke-t. Kösd a meg-fe-le-lő kár-tyá-hoz! Keress több meg-ol-dást!

Sze-rep-lők meg-ne-ve-zé-se

Helyszín meg-ne-ve-zé-se

I-dő-pont meg-ne-ve-zé-se

Nagyon szép völgyben lakunk. A hegyek úgy ölelik át a falut, ahogy a szülők a gye-re-ke-ke-t.

Feb-ru-ár volt, nagy pely-hek-ben hullt a hó.

Messze, messze, még az Ó-pe-ren-ci-ás-ten-ge-ren is túl, Cso-da-or-szág-ban kis her-ceg-nő szü-le-tett.

Ahogy a me-sék-ben is vannak ó-ri-á-sok és törpék, úgy az ál-lat-vi-lág-ban is. Is-merd meg a ma-da-rak egy ó-ri-á-sát!

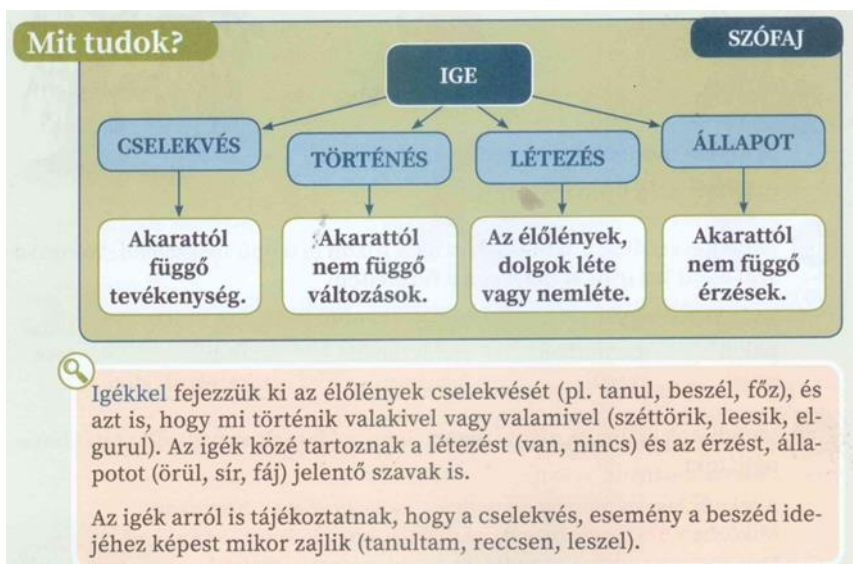
Ki-nőt-tem a ci-pő-met. Anyával el-me-gyünk az á-ru-ház-ba vá-sá-rolni is-ko-la után.

Tavaly ok-tó-ber elején nyílt meg a Me-se-mú-ze-um és a Me-se-mű-hely. A mú-ze-um és a műhely a budai várnál van.

Egyszer volt, hol nem volt, he-ted-hét or-szá-gon is túl, volt egy öreg király. Annak volt egy dali szép fia. Meghalt az öreg király. A ki-rály-fi-ra maradt az ország. Nem volt fe-le-sé-ge. Gon-dol-ta, elmegy vi-lá-got látni, majd talál ma-gá-hoz illő fe-le-sé-get.

A nyelvtani-helyesírási feladatok differenciálása tudásszint szerint

A tanulók második osztályban már számos *nyelvtani-helyesírási szabályt* megismertek és megtanultak. Ez a harmadik évfolyamon csak tovább bővül. Nyelvi ismereteik köre szélesedik, nyelvi tudatosságuk folyamatosan fejlődik. Egy gyenge nyelvi képességekkel rendelkező tanulónak érdemes a nyelvi, nyelvtani ismereteket, szabályokat a *tudásszintje* alapján differenciálni. A szabályok elsajátításakor sok-sok gyakorlati példa után jussunk el közösen a szabály megfogalmazásáig. A leghatékonyabb az, ha a nyelvtani, helyesírási szabályt maga a tanuló fogalmazza meg – a példák megfigyelését követően. Nézzünk egy példát a nyelvtani szabály differenciálására!

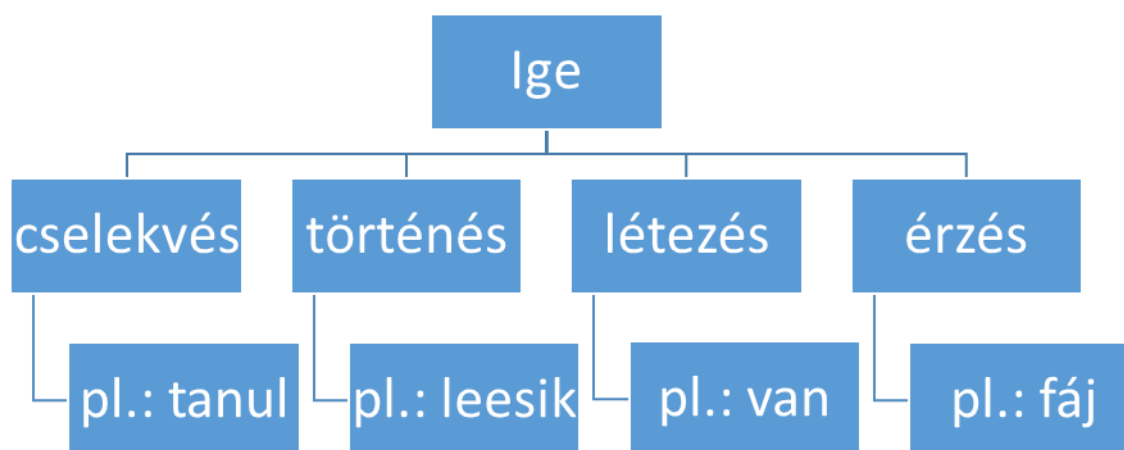
43. ábra: Az ige definíciója

A fenti példa a harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció tankönyvben található.

A szabály egyszerűsített változata a következőképpen néz ki:

Az *ige cselekvést* (pl.: tanul, főz), *történést* (pl.: leesik, elgurul), *létezést* (pl.: van, nincs) és *érzést* (pl.: fáj, örül) fejez ki.

Jóval rövidebb, átláthatóbb és lényegre törő lett a szabály, melyet érdemes még egy ábrával is alátámasztani:

44. ábra: Az ige definíciója – ágrajz

Az is elképzelhető, hogy egy ábrából, képből, gondolattérképből könnyebben meg tudja tanulni a tanulási zavarral küzdő kisdíák a szabályt. Vizuálisan ugyanis jóval könnyebb memorizálni egy ábrát, mint egy szöveget.

Az alábbi feladat a harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetben található:

45. ábra: Szavak csoportosítása toldalékolás alapján

Másold le csoportosítva a szavakat! Mikor használjuk az egyik, mikor a másik alakot?

főnév + (semmi)

Az összetett feladatok esetében igyekezzünk *egy dologra fókuszálni* a sajátos nevelési igényű tanulóknál. Határozzuk meg, mi az, amit elsősorban gyakoroltatni szeretnénk, és arra helyezzük a hangsúlyt, a többi feladatot pedig próbáljuk megkönnyíteni számukra, és gondolkodási szintjükhöz igazítani!

67

5. Egészítsd ki a mondatokat -ú, -ű végű melléknévvel!

Ma egy _____ előadást néztünk meg a családdal.

Este fáradtan érkeztünk haza a _____ túráról.

A tanító néni ma nagyon _____ volt.

Hamar megtanultam ezt a _____ verset.

A doktor néni _____ gyógyszert írt föl.

46. ábra: Mondatok kiegészítése -ú, -ű végű mellékkevekkkel

A gyenge nyelvi képességű gyermekek könnyebb, ha az elemzési szint szerint egyszerűsítjük a feladatot. Vagyis előre megadjuk a szavakat, és nekik el kell dönteniük, hogy mely mondatokba illenek.

Egészítsd ki a mondatokat az -ú, -ű végű mellékkevekkel! Melyik szó melyik mondatba illik?

keserű, könnyű, szomorú, hosszú, szigorú

Ma egy _____ előadást néztünk meg a családdal.

Este fáradtan érkeztünk haza a _____ túráról.

A tanító néni ma nagyon _____ volt.

Hamar megtanultam ezt a _____ verset.

A doktor néni _____ gyógyszert írt föl.

A tanuló így is az -ú, -ű végű mellékkevek helyesírását gyakorolja, csak más gondolkodási szinten, mint az eredeti feladatban. A szavakat akár a gyermek munkafüzetébe is odaírhatjuk, nem muszáj külön feladatlapot készítenünk.

Érdemes más feladatok esetében is *válaszlehetőségeket* kínálni a tanulóknak. Önálló feladatmegoldás esetén nagy segítség lehet számukra.

Fogalmazással kapcsolatos feladatok differenciálása tudásszint szerint

A harmadik osztályos tanulók új tantárgya a korábbi tanévhez képest a *fogalmazás*. A sajátos nevelési igényű tanulóknak igazi kihívás lehet ez a tantárgy. Számos olyan képesség, rész-képesség szükséges egy fogalmazás megírásához, mely gyenge szintű lehet egy tanulási zavarral küzdő gyermeknél: figyelem, emlékezet, szókincs, egyéb nyelvi és fonológiai képességek, analitikus-szintetikus gondolkodás stb.

A fogalmazás tanítása során például a címről való ismeretek elmélyítésekor is differenciálhatunk a tanulónk nyelvi szintjének megfelelően.

A cím az írásmű, fogalmazás vagy más alkotások (rajz, festmény, szobor, előadás, műsor, zene) saját neve.

A cím állhat egy vagy több szóból, esetleg egy rövid mondatból. A cím az írásmű elején áll, és nagy kezdőbetűvel kezdjük. A cím végén nem használunk pontot, csak a kérdőjelet (?), és a felkiáltójelet (!), illetve a 3 pontot (...) tesszük ki.

A jól megválasztott cím rövid, tömör, érdekes, figyelemfelkeltő, és utal a történet tartalmára. Megnevezheti annak szereplőjét, helyszínét, idejét vagy cselekményét.

A történet szereplőjére utal: A csillagszemű juhász

A történet helyszínére utal: Sárkány a kútnál

A történet idejére utal: A farsang időszaka

A történet cselekményére utal: Hogyan került a holló Mátyás címerére?

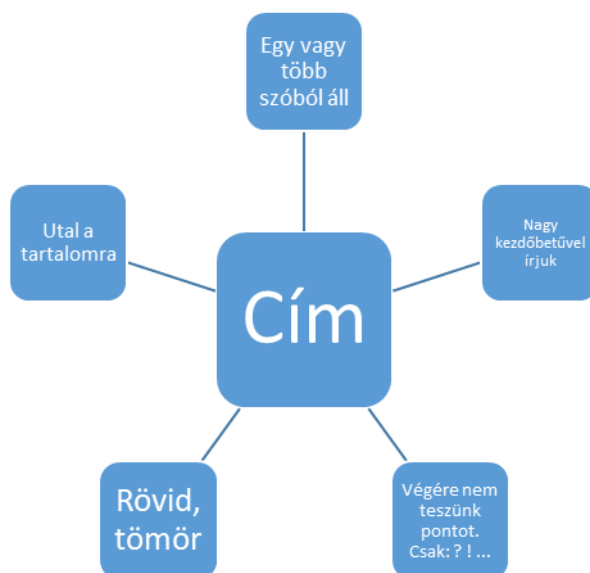
47. ábra: A cím definíciója

A tankönyv szövegének differenciált változatát akár egy jegyzet vagy vázlat formájában is elkészíthetjük:

A cím:

- A cím egy vagy több szóból is állhat.
- Nagy kezdőbetűvel írjuk.
- A végére nem teszünk pontot. Csak: kérdőjelet (?), felkiáltójelet (!), három pontot (...).
- A jó cím: rövid, tömör, utal a történetre.

Akár egy gondolattérkép formájában is elkészíthetjük, mely térbeli elrendezése miatt segíti az információk megjegyzését:

48. ábra: A cím – gondolattérkép

Ugyanígy járhatunk el az elbeszéléssel kapcsolatos ismeretek összegzésekor is. A Fogalmazás tankönyv részletesen kifejti az elbeszélés írásának lépéseit. Gyakorlati tanácsokat ad a tanulóknak lépésről lépésre.

Elbeszélést írok

Nem is olyan régen írtál tündérmesét, amihez mintát kaptál tőlünk, hogy élvezetes, érdekes mesét alkothass a hallgatóságod, szüleid, tanítód, társaid számára. Most elbeszéléseid írásához szeretnénk segítséget nyújtani neked.

1. Először ki kell választanod a témát, amiről szöveget szeretnél alkotni. Ebben segíthet a tanítód, sőt a társad is.
2. Anyaggyűjtéskor jó, ha gondolattérképet használsz. A munkafüzetedben készítheted el.
3. A következő lépés a címadás. Ne feledd meg arról, milyen a jó cím! Fontos, hogy utaljon a tartalomra, érdekes és rövid legyen.
4. Készítsd el a vázlatot! A tárgyalást is több részre bonthatod. A vázlatodat olvasd fel a társadnak, kérd ki a véleményét! Természetesen nem kell minden javaslatát elfogadnod, hiszen te vagy a szerző!
5. Ezt követően az első szövegváltozat, a piszkozat megfogalmazása a feladatod, amin majd még változtathatsz. Írj bátran a témáról kb. 15–20 percig. Ha csak minden második sorba írsz, lesz hely a későbbi javításaidnak, kiegészítéseidnek. Amikor elkészültél a fogalmazásoddal, feltétlenül olvasd át. Ellenőrizd a saját munkádat!
6. Beszéljétek meg a pároddal az írásaitokat! Az a jó, ha először a fogalmazásaitok tartalmára figyeltok, és elmondjátok, mi tetszett benne. Sokat segítetek egymásnak, ha felhívjátok a másik figyelmét azokra a részekre, amelyek nem világosak. A javításokat az üres sorokba írjátok!

Ilyen kérdésekkel fordulhattok egymáshoz:

- Érdekesnek találsz a bevezetésemet? Javítsak rajta?
- Szerinted hol kellene pontosabban fogalmaznom a szövegben?
- Nem vagyok túl bőbeszédű? Melyik résznél?
- Összefüggők a mondataim? Érthetők?
- Illik a cím a szöveghez?

AZ ELBESZÉLÉS

7. A második szövegváltozatodat a társaddal való megbeszélésed alapján készítheted el. Újra írd le az egész szöveget! Ha elkészültél vele, sokat segíthet, ha halkan felolvasod magadnak. Olyan hibákat is észrevehetsz, amelyek felett néma olvasáskor elsiklasz.
8. Mielőtt a végző (harmadik) szövegváltozatot leírod, a következő kérdések alapján nézd át a fogalmazásodat! Ha szükséges, használd a megismert javítási jeleket!

- Megfelelően tagoltam a fogalmazásomat?
- Bejebb kezdtem minden bekezdést?
- Minden mondat teljes gondolatot fejez ki?
- Minden mondatot nagy kezdőbetűvel kezdtem?
- Minden mondatot megfelelő mondatvégi írással zártam?
- Nem fordul elő benne felesleges szóismétlés?
- Máshol is használtam nagybetűket, ahol kellett?
- Minden szót helyesen írtam le?

Ha bizonytalan vagy valamelyik szó helyesírásában, nézd meg a szótárban, vagy kérj segítséget a társadtól, a tanítódtól.

9. Most már csak a fogalmazásod letisztázása van hátra. Ügyelj arra is, hogy tetszetős, jól olvasható legyen az írásod!

Ha úgy érzed, jól sikerült az elbeszéléseid, és a társadnak is tetszett, arra biztatunk, önként jelentkezz, hogy felolvashasd a társaidnak a fogalmazásodat. Kérd meg őket, hogy értékeljék az írásodat a következő értékelőlapok segítségével!

ÉRTÉKELŐLAP	ÉRTÉKELŐLAP	ÉRTÉKELŐLAP	ÉRTÉKELŐLAP	ÉRTÉKELŐLAP
Érdekes, változatos a fogalmazásod.	Jól használtad az elbeszélésről tanultakat.	Kifogástalanul építetted fel az események sorrendjét.	A mondataid választékosak, és kapcsolódnak egymáshoz.	Különösen a bevezetésed/befejezésed tetszett.

49. ábra: Elbeszélés írásának lépései

Egy *jegyzet* jellegű, személyes „forgatókönyvet” is készíthetünk azoknak a gyerekeknek, akiknek az önálló fogalmazás írása még gondot okoz:

Elbeszélést írok:

1. Kiválasztom a témát
2. Anyagot gyűjtök
3. Címet adok
4. Vázlatot készítek
5. Piszkozatot írok
6. Átolvasásom, ellenőrzöm
7. Lemásolom a kész elbeszélést szép külalakkal

Differenciálás a segítségadásban

A feladatok kis lépésekre bontása

A harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetben található az alábbi feladat:

6. Kösd össze a kérdéseket a válaszokkal! Jelöld a szótő és a toldalék határát!
Karikázd be a tulajdonneveket!

	<i>Kit?</i>	<i>Kiket?</i>	<i>Mit?</i>	<i>Miket?</i>	
Ottót.	Titkot.	Leveleket.	Egeret.	Felnőtteket.	
	Egert.	Rokonokat.	Vonatokat.	Szerelőt.	
Számot.	Rejtélyeket.	Kerteket.	Tévéseket.	Növényt.	

50. ábra: Szó és kérdőszó egyeztetése

A főnevek toldalékolását gyakoroltató feladat három részből áll. Egy tanulási zavarral küzdő kisdiák ebbe könnyen belekavarodhat és kihagyhat feladatrészeket. Feladatmegoldását azzal is segíthetjük, ha lépésekre bontjuk számára a feladatot. Ezt kétféleképpen is tehetjük. Ha nincs időnk külön feladatlapot összeállítani a gyermeknek és a munkafüzetben fog dolgozni, kérjük tőle, hogy haladjon utasításonként. Azt akár előre be is számozhatjuk neki. Amelyik utasítást megoldotta, húzza át. A gyermek feladatát ilyenkor lépésenként is tudjuk ellenőrizni. Ha van lehetőségünk külön feladatlapot készíteni, azon akár a következőképpen is lépésekre bonthatjuk a feladatot:

1. Kösd össze a kérdéseket a válaszokkal!

<i>Kit?</i>	<i>Kiket?</i>	<i>Mit?</i>	<i>Miket?</i>	
Ottót.	Titkot.	Leveleket.	Egeret.	Felnőtteket.
	Egert.	Rokonokat.	Vonatokat.	Szerelőt.
Számot.	Rejtélyeket.	Kerteket.	Tévéseket.	Növényt.

2. Jelöld a szótő és a toldalék határát!

Ottót.	Titkot.	Leveleket.	Egeret.	Felnőtteket.
	Egert.	Rokonokat.	Vonatokat.	Szerelőt.
Számot.	Rejtélyeket.	Kerteket.	Tévéseket.	Növényt.

3. Karikázd be a tulajdonneveket!

Ottót.	Titkot.	Leveleket.	Egeret.	Felnőtteket.
	Egert.	Rokonokat.	Vonatokat.	Szerelőt.
Számot.	Rejtélyeket.	Kerteket.	Tévéseket.	Növényt.

Egy olyan tanulónak, akinek a figyelme, feladatértése gyengébb szintű, a feladat ebben a formában sokkal áttekinthetőbb és követhetőbb.

Példák és analógiák alkalmazása

Példák és analógiák alkalmazásával főként a nyelvtani és helyesírási ismeretek elmélyítését segíthetjük a tanulási zavarral küzdő tanulóknál.

Az alábbi példák a harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzetben találhatók, és a főnevek toldalékolását valamint a toldalékolt alakok helyesírását gyakoroltatják.

6. Írd a főnevek mellé többes számú párjukat! Mondd el, hogyan változott meg a szótó! Karikázd be a változásokat!

kanál – _____	híd – _____
madár – _____	terem – _____
kéz – _____	ló – _____

51. ábra: Főnevek többes számának jelölése

1. A kérdések segítségével lásd el a főneveket toldalékkal!

Miről?	kép_____	tető_____	busz_____	kanapé_____	mező_____
Min?	tévé_____	polc_____	hegy_____	parti_____	repülő_____
Mire?	út_____	pad_____	bicikli_____	válasz_____	betű_____

52. ábra: Főnevek toldalékolása kérdőszó alapján

Tanítványunknak a feladatmegoldás előtt írjuk be az első szavakat, adjunk neki egy-egy példát. Ezzel az analógiás gondolkodására támaszkodva könnyebben meg tudja érteni és el tudja kezdeni a feladatot. A rákérdezés, a kérdőszó megadása sokszor nem elég a gyenge nyelvi képességű gyermeknek. A példa bemutatása és az analóg feladatmegoldás segíti a szabály felismerésében és a szabály alkalmazásában.

Feladatsorok differenciálása

A következőkben két feladatsor egyszerűsített változatát mutatjuk be: egy nyelvtani-helyesírási feladatsort, valamint egy szövegértés feladatsort fogunk differenciálni a korábbi szempontok szerint.

Egy nyelvtani-helyesírási feladatsor differenciált változata

A harmadik osztályosoknak szóló Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet tartalmazza a következő feladatsort:

A szófajok összefoglalása

1. a) Olvasd el Nagy László Balatonparton című versének részletét!

Balatonparton
a nádi világban,
megbújtam egyszer,
s csodaszépet láttam,
bóbitás nádton
nádiveréb fészket,
sásbokor alján
kis vízicsibéket.

b) Írj példát a versből a következőkre!

tulajdonnév: _____ -t ragos főnév: _____

ige: _____

melléknév: _____

toldalék nélküli főnév: _____

Hol? kérdésre válaszoló főnév: _____

összetett főnév: _____

2. a) Pótold a szavakban a hiányzó j és ly betűket!

csigo _ a _ ha _ ol _ re _ tőzik _ kесе _ ű _ ter _ eszt _

ragá _ os _ bago _ a _ ándék _ osztá _ he _ telen _

_ ukaszt _ komo _ fo _ ik _ seké _ i _ edt _

b) Csoportosítsd a szavakat szófajuk szerint!

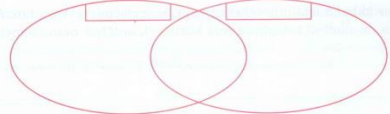
főnév: _____

ige: _____

melléknév: _____

3. Csoportosítsd a szavakat! Címkezd meg a halmazokat!

pék, tanulók, kérnek, kések, haladók, dobok, félek, várak, szelek, városok

4. a) Mi a szabály? Egészítsd ki a hiányzó betűket!

Andor Rózi Imre _ dit, _ amás, _ ándor, _ udi

b) Folytasd a sort még legalább négy taggal!

_____, _____, _____, _____

5. Olvasd el a főnevekre vonatkozó állításokat! Döntsd el, hogy igazak vagy hamisak! Jelöld I vagy H betűvel! Indokold meg a választásodat!

A főnevek végén az -ú, -ű mindig hosszú. _____

Az a, az szavak névelők. _____

A Hol? kérdésre -ba, -be toldalékot kap a főnév. _____

A többes szám jele a -t toldalék. _____

A köznevet kis kezdőbetűvel írjuk. _____

A tulajdonnév élőlények, élettelen dolgok közös neve. _____

6. Kösd össze egyforma színnel az azonos szófajú, rokon értelmű szavakat!

mond	baj	okosodik	csillogás	jókedvű	beszél
	tanul	vidám	ragyogás	probléma	

7. Karikázd be a helyesen írt főneveket! Olvasd össze a bekeretezett főnevek kezdőbetűit! Írd a füzetedbe a szót! Mondd el, amit tudsz a megfejtésül kapott szóról!

villát sajtott illat odu zsivaly lépcső mennyezet darú

galy olló dallamokk sirály

53. ábra: A szófajok összefoglalása

Az átalakított változat:

A szófajok ösz-sze-fog-la-lá-sa

1. a) Olvasd el Nagy László Ba-la-ton-par-ton című ver-sé-nek rész-le-tét!

Ba-la-ton-par-ton

a nádi világban,

meg-búj-tam egyszer,

s cso-da-szé-pet láttam,

bóbitás nádton

ná-di-ve-réb fészket,

sás-bo-kor alján

kis ví-zi-csi-bé-ket.

b) Írj példát a vers-ből!

tu-laj-don-név (Ki?): _____ -t ragos főnév (Mit?): _____

ige (Mit csinál?): _____

mel-lék-név (Milyen?): _____

tol-da-lék nélküli főnév (Mi?): _____

Hol? kérdésre válaszoló főnév: _____

2. a) Pótold a szavakban a j és ly betűket!

csigo___a ha___ol re___tőzik kese___ű seké___

bago___ a___ándék osztá___ ___ukaszt fo___ik

b) A fenti szavak közül írd min-de-gyik-hez egy példát!

főnév (Mi?): _____

ige (Mit csinál? Mi történik?): _____

mel-lék-név (Milyen?): _____

3. Cso-por-to-sítsd a szavakat! Húzd a meg-fe-le-lő helyre!

pék, tanulok, kérnek, kések, haladók, dobok, félek, várak, szelek, városok

Főnév (Ki? Mi? Kik? Mik?)

Ige (Mit csinál? Mi történik?)

4. a) Mi a szabály? Pó-told a be-tű-ke-t!

Andor Rózsi Imre ____dit, ____amás, ____ándor, ____udi

b) Foly-tasd a sort 2 taggal!

_____, _____

5. Kösd össze egy-for-ma színnel a ha-son-ló je-len-té-sű szavakat!

mond	baj	o-kos-ko-dik	csil-lo-gás	jó-ked-vű	beszél
tanul	vidám	ra-gyo-gás	prob-lé-ma		

6. a) Másold le a szavakat egymás alá!

mennyezet, olló, sirály

b) Ka-ri-kázd be a szavak kez-dő-be-tű-it!

c) Ol-vasd össze a betűket! Mit kaptál? _____

A feladatsor egészét *differentiáltuk a gyermekek gondolkodási szintje szerint*: egyszerűsítettük az utasításokat, az első feladatban megadtuk a kérdőszavakat, a második feladat b) pontjában, valamint a harmadik feladatban még a szófajt is. Az eredeti feladatsor végén a helytelenül írt szavak felismerése helyett csak a helyesen írt változatokat kell lemásolni, és a kezdőbetűket összeolvasni, mert így a jó változat fog rögzülni a gyermekben.

Az első, negyedik. és ötödik. feladatban az *utasítások terén* differentiáltunk. A hosszabb mondatokat kicseréltük egy-egy rövid, tömör, lényegre törő instrukcióra.

A *feladatok mennyisége alapján* is differentiáltunk. A második feladatban eredetileg 15 szóval kellene dolgozni, mi ezt lecsökkentettük tíz szóra, és csupán három szó

másolását kérjük. A negyedik feladatban négy helyett két szót kell beírni. Az ötödik feladatot teljesen kihagytuk, a szabályokkal kapcsolatos állítások valóságának eldöntését nem kértük.

Differenciáltunk a *feladatok technikai kivitelezése terén* is. A harmadik feladatban eredetileg le kellett másolni a szavakat a megfelelő halmazba. Mi azonban összekötést kértünk.

Differenciáltunk a *segítségadásban* is. Az utolsó feladatban lépésekre bontottuk az utasítást.

Egy szövegértési feladatsor differenciált változata

A harmadik osztályosoknak szóló Szövegértés munkafüzet II. kötetében található „Mindenféle házakról” című mesét és a hozzá tartozó szövegértési feladatsort alakítottuk át. Nézzük az eredeti mesét és a hozzá kapcsolódó feladatokat:

Értem a szöveget

1. Olvasd el Móra Ferenc következő meséjét!

Mindenféle házakról

Intek a kis szomszédomnak, a Palkó gyereknek, aki a kertjükben guggol a fűben.

- Gyere csak, Palkó! Kérdezni akarok valamit.
- Palkó csak a feje járásával feleli, hogy nem lehet.
- Aztán miért nem lehet? - kérdelem, miközben közelebb lépek.
- Azért, mert én most villamost játszom a csigabigákkal.
- Hát aztán?
- A kocsivezetőnek beszélgetni tilos.
- Azt se szabad megkérdezni a kocsivezető úrtól, szereti-e a mogorót?
- Azt igen - ugrott talpra Palkó, és tartotta elem a markát.
- Várjunk csak - mondom. - Előbb számold össze, hány ház van ezen az udvaron! Ahány házat megszámolsz, annyi szem mogorót kapsz.
- Palkó elkezdett számolni az öt ujján.
- Az első szoba egy, a kisházba kettő, a tisztaszoba három...
- Ohó, én nem szobát mondtam, hanem házat!
- Ház nincs több, csak egy - szomorodott el Palkó.
- Az se igaz ám! Nézd meg csak, hány fecskéfészek van az eresz alatt!
- A négy sarokban négy.
- No lásd, ez négy szem mogoró. A madárnak a fészek a háza. Ott hál éjszaka, oda húzódik a rossz idő elől, ott költi ki a fiókáit.
- Palkónak fölcillant a szeme.
- Akkor az egérlyuk is ház, meg a békalyuk is?
- Az is ház, Palkó! Ahol az állat lakik, az a háza! Tartsd a markodat!
- Palkó azonban a kalapját tartotta elem.
- Tessék ezt telitölteni mogoróval!
- Már miért tölteném? Hát hol van itt az a nagyon sok ház?
- Hát ez a sok csigaház szanaszéjjel? - táncolt örömeiben Palkó.
- Az utolsó szemig oda kellett neki adnom a mogorómat. Palkó azonban gavallérosan kárpótolt.
- Zsebembe dugott két csigabigát.
- Legalább villanyossal megy a bácsi hazaig.

a) Magyarázd el a társadnak, mitől tisztaszoba a tisztaszoba!

b) Írd le, hol játszódik a történet!

c) Bizonyítsd be, hogy a történet mesélője ismerte a kishűt!

d) Miért szólította kocsivezető úrnak a kishűt az elbeszélő? Húzd alá!

Azért, mert tisztelte a villamosvezetőket.

Azért, mert elfogadta, hogy a kishű játék közben villamosvezető.

Azért, mert nem ismerték egymást a kishűvel.

Azért, mert nem akart vele beszélgetni a kertben játszó kishű.

e) Írd le, mit jelentenek a következő kifejezések!

„csak a feje járásával feleli”

„...tartotta elem a markát.”

„fölcillant a szeme.”

f) Karikázd be a gavallérosan kárpótolt kifejezés jelentését!

bőkezű ajándékot adott	kevés jutalmat adott
☐	☐
bőkezűen megtérítette a károkat	
☐	

g) Sorold fel, hányféle házról esett szó a mesében!

h) Fogalmazd meg, mi a csigabigák szerepe a történetben!

54. ábra: „Mindenféle házakról” című történet és szövegértési feladatsor

A sajátos nevelési igényű gyermekek számára így is átalakíthatjuk a mesét és az utána következő feladatokat:

Min-den-féle házról

Intek a kis szom-szé-dom-nak, a Palkó gyerekeknek, aki a kert-jük-ben guggol a fűben.

- Gyere csak, Palkó! Kér-dez-ni akarok valamit.

Palkó **csak a feje járásával feleli**, hogy nem lehet.

- Aztán miért nem lehet? – kérdem, mi-köz-ben kö-ze-lebb lépek.
- Azért, mert én most villamost játszom a csigákkal.
- Hát aztán?
- A ko-csi-ve-ze-tő-nek be-szél-get-ni tilos.
- Azt se szabad meg-kér-dez-ni a ko-csi-ve-ze-tő úrtól, hogy szereti-e a mogyorót?
- Azt igen – ugrott talpra Palkó, és **tartotta elém a markát**.
- Várjunk csak! – mondom. – Előbb számold össze, hány ház van ezen az udvaron!
Ahány házat meg-szá-molsz, annyi szem mogyorót kapsz.
- Hisz nincs több, csak egy – szo-mo-ro-dott el Palkó.
- Az se igaz ám! Nézd meg csak, hány fecs-ke-fé-szek van az eresz alatt!
- A négy sarokban négy.
- No lásd, ez négy szem mogyoró. A madárnak a fészek a háza.

Palkónak **fel-csil-lant a szeme**.

- Akkor az e-gér-lyuk is ház, meg a bé-ka-lyuk is?
- Az is ház, Palkó! Ahol az állat lakik, az a háza! Tartsd a markodat!

Palkó azonban a kalapját tartotta elém.

- Tessék ezt te-le-töl-te-ni mogyoróval!
- Már miért töl-te-ném? Hát hol van itt az a nagyon sok ház?
- Hát ez a sok csigaház sza-na-szél-jel? – táncolt örömében Palkó.

Az utolsó szemig oda kellett neki adnom a mogyorómat. Palkó azonban **ga-val-lé-ro-san kár-pó-tolt**.

Zsebembe dugott két csigabigát.

- Legalább villanyossal megy a bácsi hazáig.

1. Hol ját-szó-dik a történet? Húzd alá!

házban	ját-szó-té-ren	ál-lat-kert-ben	ta-nyán
		kert-ben	

2. A történet me-sé-lő-je is-mer-te a kisfiút? Húzd alá!

igen nem

3. Miért szó-lí-tot-ta ko-csi-ve-ze-tő úrnak a kisfiút a mesélő? Húzd alá!

Mert tisztel-tek a vil-lam-os-ve-ze-tő-ke-t.

Mert el-fo-gad-ta, hogy a kisfiú játék közben vil-la-mos-ve-ze-tő.

Mert nem akart vele be-szél-get-ni a kisfiú.

4. Mit je-len-te-nek a ki-fe-je-zé-sek? Írd le! Segít a mese!

„csak a feje járásával feleli”

„...tartotta elem a markát.”

„fölcsillant a szeme.”

5. Mit jelent: „ga-val-lé-ro-san kár-pó-tolt”? Húzd alá!

sok a-ján-dé-kot adott kevés jutalmat adott meg-té-rí-tet-te a
ká-ro-mat

6. Hányféle házról volt szó a mesében? Írd le!

A *gondolkodási szint szerinti* differenciálás a szöveg esetében és az azt követő feladatokban is megjelent. A mese, az utasítások és a feladatok hosszabb szavait is szótagolva írtuk, valamint egyes utasításokat átfogalmaztunk, egyszerűsítettünk. A második feladatban eredetileg az olvasmány segítségével kellett volna egy érvelő mondatot megfogalmazni, vagyis a szintézis szintjén kellett megoldani a feladatot. Az adaptált változatban egy eldöntendő kérdést tettünk fel, mely a megértés szintjének felel meg.

A feladatok mennyisége alapján is differenciáltunk. A mese szövegéből néhány mondatot kihagytunk, valamint a szövegértési feladatok közül az utolsót el is hagytuk. A harmadik feladatban csak három válaszlehetőséget hagytunk, míg az eredeti feladatsorban négy volt.

Differenciáltunk a *segítségadásban* is. A negyedik és az ötödik feladatban kifejezéseket kell megmagyarázni. A mese szövegében ezeket félkövéren szedtük, hogy könnyebben kikereshessék a gyerekek.

A *feladatok technikai kivitelezése alapján* is differenciáltunk. Az első és a második feladatban eredetileg szöveges választ kell megfogalmazni. Mi azonban válaszlehetőségeket adtunk meg, melyek közül a helyeset kell bekarikázni.

Zárszó

Kiadványunk fő célja, hogy olyan – a tanítási órákon könnyen alkalmazható – differenciálási módokat és javaslatokat mutassunk be a második és harmadik osztályban tanító kollégáink számára, melyek elősegítik a sajátos nevelési igényű gyermekek motiválását, a tananyag differenciált feldolgozását, valamint a tankönyvek és munkafüzetek egyénre szabott használatát.

Olyan példákat igyekeztünk felsorolni, melyek nem feltétlen kötődnek egy adott tankönyvhöz, tankönyvcsaládhoz, hanem bármely – a Tisztelt Olvasó által használt – tankönyv esetében használhatók, kipróbálhatók, és más – akár felső tagozatos – tantárgyak tanításánál is megállják a helyüket.

Bízunk benne, hogy differenciálási ötleteinket és javaslatainkat sikerül az érintett gyermekek egyéni sajátosságaihoz igazítani, és hogy ezek a gondolatok további saját differenciálási módok, eljárások kidolgozásához vezetnek.

A tervező munkában és kivitelezésben nagy segítség lehet a gyermek fejlesztését végző gyógypedagógus.

Ábrajegyzék

1. ábra: Írás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 37.
2. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 54.
3. ábra: Írás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 23.
4. ábra: Nyelvtan-helyesírás tankönyv 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 51.
5. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 20.
6. ábra: Olvasás munkafüzet 2. osztályosoknak I. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 43.
7. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 57.
8. ábra: Olvasás munkafüzet 2. osztályosoknak I. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 42.
9. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 28.
10. ábra: Olvasás munkafüzet 2. osztályosoknak I. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 45.
11. ábra: Olvasókönyv 2. osztályosoknak I. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 81.
12. ábra: Írás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 49.
13. ábra: Nyelvtan-helyesírás tankönyv 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 43.
14. ábra: Nyelvtan-helyesírás tankönyv 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 55.
15. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 45.
16. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 45.
17. ábra: Nyelvtan-helyesírás tankönyv 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 71.

18. ábra: Nyelvtan-helyesírás tankönyv 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 91.
19. ábra: Írás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 73.
20. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 50.
21. ábra: Nyelvtan-helyesírás munkafüzet 2. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 35.
22. ábra: Olvasókönyv 2. osztályosoknak II. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 70.
23. ábra: Olvasókönyv 2. osztályosoknak II. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 71.
24. ábra: Olvasókönyv 2. osztályosoknak II. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 72.
25. ábra: Olvasókönyv 2. osztályosoknak II. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 70.
26. Olvasás munkafüzet 2. osztályosoknak II. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 32.
27. ábra: Szerző által készített ábra
28. ábra: Szerző által készített ábra
29. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 7.
30. ábra: Fogalmazás munkafüzet. A 3. évfolyam számára. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 57.
31. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 9.
32. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 27.
33. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 47.
34. ábra: Szövegértés munkafüzet 3. évfolyam II. kötet. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2016. 34.
35. ábra: Szövegértés munkafüzet 3. évfolyam II. kötet. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2016. 51.
36. ábra: Anyanyelv és kommunikáció 3. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 73.
37. ábra: Szövegértés munkafüzet 3. évfolyam. II. kötet. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2016. 33.
38. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 16.

39. ábra: Fogalmazás munkafüzet. A 3. évfolyam számára. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 57.
40. ábra: Olvasókönyv 3. osztályosoknak I. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 25–26.
41. ábra: Olvasókönyv 3. osztályosoknak I. kötet. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 24.
42. ábra: Fogalmazás munkafüzet. A 3. évfolyam számára. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2017. 54.
43. ábra: Anyanyelv és kommunikáció 3. osztályosoknak. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2017. 71.
44. ábra: Szerző által készített ábra
45. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 44.
46. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 57.
47. ábra: Fogalmazás tankönyv. A 3. évfolyam számára. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 50–51.
48. ábra: Szerző által készített ábra
49. ábra: Fogalmazás tankönyv. A 3. évfolyam számára. Eszterházy Károly Egyetem Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 70–71.
50. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 45.
51. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 43.
52. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 48.
53. ábra: Anyanyelv és kommunikáció munkafüzet 3. osztályosoknak. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Alföldi Nyomda Zrt., Debrecen. 2016. 92–93.
54. ábra: Szövegértés munkafüzet 3. évfolyam II. kötet. Oktató- és Fejlesztő Intézet. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest. 2016. 76–77.

Felhasznált irodalom

- Csákvári Judit, Darvasi Lászlóné és Demeter Gáborné (2008): *Sérülésspecifikus eszköztár a pszichés fejlődés zavaraival küzdő gyermekek, tanulók együttneveléséhez*. Educatio Társadalmi Szolgáltató Közhasznú Társaság, Budapest.
- Csákvári Judit és Süvegesné Rudán Margit (2007): *Útmutató a pszichés fejlődés zavaraival küzdő gyermekek, tanulók együttneveléséhez*. sulNova Közoktatás-fejlesztési és Pedagógus-továbbképzési Kht., Budapest.
- Csányi Yvonne (2000): A speciális szükségletű gyermekek és fiatalok integrált nevelése-oktatása. In: Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft., Budapest. 377–408.
- Csépe Valéria (2000): Az olvasás és írásképeség zavarai. In: Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft., Budapest. 239–278.
- Diane Heacox (2006): *Differenciálás a tanításban, tanulásban*. Szabad Iskoláért Alapítvány, Budapest.
- DSM-5 (2016): *DSM-5 referencia kézikönyv a DSM-5 diagnosztikai kritériumaihoz*. Oriold és Társai Kiadó és Szolgáltató Kft., Budapest.
- Farkasné Gönczi Rita (2008): A diszkalkulia a gyógypedagógia és határtudományai aspektusából. *Gyógypedagógiai Szemle*, **36.** 3. sz. 204–214.
- Gaál Éva (2000): A tanulásban akadályozott gyermekek az óvodában és az iskolában. In: Illyés Sándor (szerk.): *Gyógypedagógiai alapismeretek*. A/3 Nyomdaipari és Kiadói Szolgáltató Kft., Budapest. 429–459.
- Kereszty Zsuzsa és Lányi Marietta (2017): *Könyv a differenciálásról*. Műszaki Könyvkiadó, Piliscsév.
- Kőpatakiné Mészáros Márta (2011): *A sajátos nevelési igényű gyermekek integrált/inklúzív nevelése*. Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Online tananyag. Forrás: <http://janus.ttk.pte.hu/tamop/tananyagok/sni/index.html> (Megtekintés dátuma: 2018. 12. 17.)
- M. Nádasdi Mária (2006): A differenciálástól az adaptivitásig. *Fejlesztő pedagógia*, **17.** 6. 4–8.
- Papp Gabriella (2002): Tanulásban akadályozott gyermekek iskolai integrációja a szakemberek közötti kooperáció tükrében. *Magyar Pedagógia*, **102.** 2. 159–178.
- Papp Gabriella (2006): A differenciálás megközelítésének néhány szempontja. *Fejlesztő pedagógia*, **17.** 6. 12–16.
- Törvény a nemzeti köznevelésről (2011): *2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről*. <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv>